

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI PROGRAMI**

**TOPKAPI SARAYI KOLEKSİYONLARINDAKİ
ŞİFALİ GÖMLEKLERİN ŞİFRELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ VE YENİ BİR TASARIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Fatih AYTEKİN**

**Danışmanı
Doç.Dr.Hülya TEZCAN**

İstanbul – 2015

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tekstil ve Moda Tasarım/Anabilim/Anasanat Dalı Tekstil ve Moda Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi Fatih Aytekin tarafından hazırlanan
“Topkapı Sarayı Koleksiyonlarındaki Şifalı Gelmeler
Şifrelerinin Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Tasarım...”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 22/01/2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hülya Tezcan
Danışman: Halic Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Esin Sarıoğlu
Halic Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Şehret Aktepe
Halic Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hatice Öz
Işık Üniv. GSF... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi:

.....

..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

‘‘Topkapı Sarayı Koleksiyonlarındaki Şifalı Gömleklerin Şifrelerinin Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Tasarım’’ isimli araştırmada Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarımı Ana sanat Dalı Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Tılsımlı Gömlekler konu itibariyle ilahiyat, Tarih, Sanat Tarihi, Edebiyat, Felsefe, Ezoterizm ve Tasavvuf ilimlerini ve bu ilimlerin alt dallarını içermektedir. Gömleklerdeki sembol, sayı, harf, yazı, dua ve ayetlerden yola çıkarak tarihsel kökenlerini belirterek ne amaçla yapıldığını ansiklopedik şekilde açıklamaya gayret ettim.

Tezin son bölümünde tılsımlı gömleklerden esinlenerek tasarım uygulamalarında bulunulmuştur. Bu uygulamalar iki ayrı kategoride yapılmıştır. Birinci uygulama; kumaş üzerine dijital baskı yapılarak tılsım desenlerini gömlekler üzerine yerleştirilmesi şeklinde olmuştur. Tez çalışmamda danışman olarak yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Hülya TEZCAN’a, tılsımlı gömleklerin uygulama konusunda desteklerini esirgemeyen sayın Prof. Dr. Esin SARIOĞLU’na, tez konusu hakkında beni teşvik edip yüreklendiren Yrd. Doc. Dr. Şöhret AKTEPE’ye, tezimin İngilizce özet tercümesini yapan Behre Nur PARÇA’ya ve tezimin yazımında bana fedakârca yardım eden Tülay KOYUN’a teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2015

Fatih AYTEKİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IV
ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X
1. GİRİŞ	1
1.1. TILSIMLI GÖMLEKLERE GENEL BAKIŞ.....	2
2. İSLAMDA ŞİFA VE TILSIM	3
2.1. Şifa	3
2.2. Rukye	3
2.3. Muska.....	6
2.4. Büyü	9
2.4.1. Ak Büyü	12
2.4.2. Kara Büyü	13
2.4.3. Kişiyeye Özel Dualı Büyüleri.....	13
2.4.4. Sembollü Büyüleri.....	13
2.5. Tılsım	14
2.6. Münecimbaşı	16
2.7. Eşref-i Saat	18
2.8. İlm-i Ahkâm-ı Nücum.....	20
2.9. Vefk.....	21
2.10. Cefr.....	24
2.11. Havas İlmî	25
2.12. Havvâs'ül-Kur'ân.....	28

3. İSLAM'DA TILSIMIN SİSTEMLEŞMESİ	30
3.1. Batın İlmî.....	30
3.2. Hurûfilik	32
4. TILSIMDA SEMBOLİZM	43
4.1. Şekillerle Sembolizm	43
4.1.1. Bedûh	43
4.1.2. Mühr-i Süleyman.....	49
4.1.3. Nübüvvet Mührü	54
4.1.4. Kadem-i Şerif.....	56
4.1.5. Na'l-i Şerif.....	61
4.1.6. Zülfikar.....	62
5. TILSIMLI GÖMLER ÜZERİNDEKİ AYETLER, HADİSLER VE DUALAR ...	68
5.1. Ayetler ve Sureler.....	68
5.2. Dualar	68
5.2.1. Cevşen..	68
5.2.2. Esmâ-i Hüsnâ.	70
6. SONUÇ	72
7. UYGULAMALAR.....	73
7.1. Dijital Baskı Uygulamaları	73
7.2. 3D Uygulamaları	86

8. KAYNAKLAR.....	122
9. ÖZGEÇMİŞ	129

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. : Hz...Mevlana'nın Neyzen Hamza'nın ölümünden sonra Rukye (dua) etmesiyle neyzenin hayata dönmesini anlatan minyatür	5
Şekil 2. : Ok-Yay ve Kılıç, yazıyla şekillendirilerek yapılmış tılsım örneği	14
Şekil 3. : Sultan III. Murat'ın Şehinşah nâmesi'nden bir minyatür; Müneccimbaşı Takıyyüddin er- Râsıd ve müneccimler	17
Şekil 4. : Şehzade Cem'in gömleği	19
Şekil 5. : Sayılarla yapılmış 4'lü vefk örneği çizimi	23
Şekil 5.1 : Harflerle yapılmış vefk örneği çizimi	23
Şekil 6. : Arap alfabesindeki harflerin sayısal değerleri tablosu	25
Şekil 7. : Fazlullah Hurufi'nin temsili resmi	34
Şekil 8. : Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Kıyafetlerinde III. Murat'a atfedilen gömlek.	40
Şekil 8.1 : Gömleğin ön tarafından ayrıntı	41
Şekil 8.1.1 : Gömleğin ön tarafı ters çevrildiğinde yüz şekli ortaya çıkmaktadır	42
Şekil 9. : Harflerle Beduh adının yazıldığı vefk örneğinin çizimi	44
Şekil 9.1 : Beduh adının harflerinin sayısal değerlerinin yazılmış olduğu vefk örneğinin çizimi	45
Şekil 9.1.1 : Üçgen şeklinde hazırlanmış Beduh vefk örneğinin çizimi	46
Şekil 9.1.2 : Besmele'li Bedûh vefki	47
Şekil 9.1.3 : Beduh adının yazıldığı vefk	47
Şekil 9.1.4 : Gömleğin arkasında üçgen vefklerin sıralandığı bant üzerinde görülen Beduh vefklerine örnektir	48
Şekil 10. : Barbaros Hayrettin Paşanın Sancağı	51
Şekil 10.1. : Sultan II. Selim'e ait Mühr-i Süleyman betimli gömleğinden ayrıntı	52
Şekil 10.1.1 : 16-17. Yüzyıla ait Mühr-i Süleyman örnekli tılsımlı gömlek	53
Şekil 11. : Nübüvvet Mührünün resmedildiği tılsımlı gömlekten ayrıntı	55
Şekil 12. : Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izlerinin resmedildiği tılsımlı gömlek, ayak izi gömleğin ön sağ kol altındadır	58

Şekil 12.1. : Hz. Muhammed (AS)'in tılsımlı gömlek üzerindeki ayak izi resmi.....	59
Şekil 12.1.1 : Kadem-i Şerif Levha.....	60
Şekil 13. : Hz. Muhammed (AS)'ın göğüs kapama hizasında resmedilmiş sandalet resmi	62
Şekil 14. : Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar'la cinleri öldürmesini anlatan minyatür	64
Şekil 14.1 : Sultan III. Murat'a ait tılsımlı gömlekten ayrıntı; Zülfikar kılıcının kabzası	65
Şekil 14.1.1 : 19. Yüzyıla ait tılsımlı gömlek, gömleğin arka tarafında kürek kemikleri hizasında Zülfikar kılıcı resmedilmişti.....	66
Şekil 14.1.2 : Allah, Muhammed, Ali şeklinde yazılan Ali adının son harfi ‘y’ nin Zülfikar şeklinde resmedildiği tılsımlı gömlek	67
Şekil 15. : Ali adının harfleri şekilli yazımı; Bektaşî tacı, Ayn harfi çehre ve son harf ‘y’ Zülfikar şeklinde resmedildiği çizim	67
Şekil 16. : Cevşen duasının yazılı olduğu gömleğin önü	69
Şekil 16.1 : Cevşen duasının yazılı olduğu gömleğin arkası	70
Şekil 17. : Esmâ-i Hüsnâ'nın yazılı olduğu bir gömlek örneği	71

DİJİTAL BASKI UYGULAMALARI

Şekil 18. : Mihrab, ön.....	73
Şekil 18.1. :Mihrab, ön ayrıntı	74
Şekil 18.1.1. : Mihrab, arka.....	75
Şekil 18.1.2. : Mihrab, arka ayrıntı -1-.....	76
Şekil 18.1.3. : Mihrab, arka ayrıntı -2-	77
Şekil 19. : Cengaver, ön :	78
Şekil 19.1. : Cengaver, ön ayrıntı -1-	79
Şekil 19.1.1. : Cengaver, ön ayrıntı -2-	80
Şekil 20. : Bektaşî, ön.....	81
Şekil 20.1. : Bektaşî, ön ayrıntı	82
Şekil 20.1.1. : Bektaşî, arka.....	83
Şekil 20.1.2. : Bektaşî, arka ayrıntı -1-.....	84
Şekil 20.1.3. : Bektaşî, arka ayrıntı -2-.....	85

3D UYGULAMALARI

Şekil 21. : Besmele’li, profil	86
Şekil 21.1. : Besmeleli, ön.....	87
Şekil 21.1.1. : Besmele’li, arka	88
Şekil 22. : Ali, profil.....	89
Şekil 22.1. : Ali, ön	90
Şekil 22.1.1. : Ali, arka.....	91
Şekil 23. : Zülfikar, profil.....	92
Şekil 23.1. : Zülfikar, ön	93
Şekil 23.1.1. : Zülfikar, arka.....	94
Şekil 24. : Eşkal-i Ali, profil	95
Şekil 24.1. : Eşkal-i Ali, ön	96
Şekil 24.1.1 : Eşkal-i Ali, arka	97
Şekil 25. : Vefkli gömlek, profil	98
Şekil 25.1. : Vefkli gömlek, ön	99
Şekil 25.1.1. : Vefkli gömlek, arka	100
Şekil 26. : Sultan Selim’in Mühr-i Süleyman’ı, profil.....	101
Şekil 26.1. : Sultan Selim’in Mühr-i Süleyman’ı, ön.....	102
Şekil 26.1.1. : Sultan Selim’in Mühr-i Süleyman’ı, arka.....	103
Şekil 27. : Savaşa giden şehzade, profil	104
Şekil 27.1. : Savaşa giden şehzade, ön.....	105
Şekil 27.1.1. : Savaşa giden şehzade, arka	106
Şekil 28. : Mora’lı Hasan Paşa, profil	107
Şekil 28.1. : Mora’lı Hasan Paşa, ön	108
Şekil 28.1.1. : Mora’lı Hasan Paşa, arka	109
Şekil 29. : Fethun karib, profil	110
Şekil 29.1. : Fethun karib, ön	111
Şekil 29.1.1. : Fethun karib, arka	112

Şekil 30. : Mühr-i Süleyman ve Allah, profil.....	113
Şekil 30.1. : Mühr-i Süleyman ve Allah, ön	114
Şekil 30.1.1. : Mühr-i Süleyman ve Allah, arka.....	115
Şekil 31. : Vech-i hurûf, profil	116
Şekil 31.1. : Vech-i hurûf, ön.....	117
Şekil 31.1.1. : Vech-i hurûf, arka	118
Şekil 32. : Cem Sultan, profil.....	119
Şekil 32.1. : Cem Sultan, ön.....	120
Şekil 32.1.1. : Cem Sultan, arka.....	121

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Fatih AYTEKİN
Anasanat Dalı : Tekstil ve Moda Tasarımı
Programı : Tekstil ve Moda Tasarımı
Tez Danışmanı : Doç.Dr.Hülya TEZCAN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ocak 2015

TOPKAPI SARAYI KOLEKSİYONLARINDAKİ ŞİFALİ GÖMLEKLERİN ŞİFRELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YENİ BİR TASARIM

ÖZET

Tılsımlı gömlekler, Osmanlı padişahlarının ruh dünyalarının iç ferahlığını, kaza, bela, keder gibi musibetlerden, savaşlarda düşmanlardan gelebilecek zararlara karşı korunmak için ya da hazırlanılan seferin kazanma arzusu ile çeşitli dualar-ayetler, işaretler ve süslemelerle oluşturulmuş muska (tılsım) giysi öğeleridir.

Geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı sultanları, topraklarında yaşayan aynı dine mensup fakat farklı mezhepten olan İslam milletlerinin kutsallarına saygı duymuşlar, bu kutsalları kendi inanç dünyalarında kullanmışlardır. Gömleklere uyarlanan kutsallar İslam kültüründe var olan astrolojik takvimlere göre yıl, ay, gün, saat hesaplanarak yapılmıştır. Tılsımlı gömleklerin gizemli kalan öğeleri; yazı, rakam, harf, şekil ve sembollerin ne amaçla yapıldığıdır. Bu amaçları anlayabilmek için gömleklerin üzerinde var olan tılsımların tarihsel kökenine inip İslam mezhepleri tarihinde hangi mezhebin bu kutsalları neden kutsadıkları ve ne amaçla kullandıklarını öğrenmektir. Gömleklerin üzerinde var olan tılsımların çoğu Hurufilik akımının öğelerindedir. Hurûfilik çeşitli şekil ve sembolleri kendi düşünce ekseninde yorumlamış harflere, sayılara, şekil ve sembollere, dini ve yaşamsal anlamlar yüklemişlerdir. Bu anlamların kutsallığından medet umulmuş, insan yaşamıyla ciddi şekilde ilişkilendirilmiştir. Hurufilik akımı, Mevlevi ve Bektaşî tarikatları içinde yaşama imkânı bulmuş ve bu tarikatlara düşünce anlamında etkileri olmuştur. Gömleklerin tılsımını yapanlarda bu tarikatların şeyhleri, dedeleri veya dervişleri olmuştur.

Tılsımlı gömlekler, Osmanlı sultanlarının özel yaşamlarında (sevgi, aşk, kalp ferahlığı, çocuk) Tanrı'dan ne istediklerini bizlere aktaran birer tarihi vesika niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Tılsım, Muska, Gömlek, Derviş, Hurufi Mevlevi, Bektaşî.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Fatih AYTEKİN
Program : Textile and Fashion Desing
Supervisor : Textile and Fashion Desing
Supervisor : Assoc.Prof.Dr.Hülya TEZCAN
Degree Awarded and Date : Master – January 2015

EVALUATION OF CODES THE TALISMANIC SHIRTS IN THE COLLECTIONS OF TOPKAPI PALACE AND NEW DESING

ABSTRACT

Talismanic shirts is amulet (talismanic) clothes items, that is to be protected the interior spaciousness of their spiritworlds of the Ottoman sultans from calamities like accident, trouble, grief and in the war against damages that could come from enemies or was created with various prayers-verses, signs and decorations; with the desire to win of the prepared expedition. Ottoman sultans, who ruled over a large geography, respect the scared of the Islamic nations, which belong to the same religion but from different denominations, living in their territory. This sacred have used their belief world. The sacred being adapted to the shirts, were prepared by calculating according to the astrological calendar year, month, day, hour in Muslim culture. The mysterious remaining items of the talismanic shirts are; writing, numbers, letters, shapes and symbols being built what purpose. These aims to understand is to learn the talisman that exists on the shirt, go down on the historical origins, which their denomination, why they blessed this sacred and why they use it for what purpose in Islam denomination history. Most of the talismans existing on the shirt are part of Hurufism current. Hurufism install religious and vital meanings to the letters, numbers, shapes and symbols, which various shapes and symbols interpreted in their thoughts axis. Help of the sacredness of this sense had been hoped, have been associated with human life seriously.

Hurufism current has the opportunity to live in the Mevlevi and Bektashi sects and had been an effect in the sense of thought to this sect. Prepared in the talismans of the shirt were also sheikhs, grandparents or dervishes of these sects.

Talismanic shirts, in the private life of the Ottoman sultans (sympathy, love, heart, comfort, children) are one each the historical records that transmits to us what they want from God.

Keywords: Talisman, Amulet, Shirt, Dervish, Hurufizm, Mevlevi, Bektashi.

1. GİRİŞ

Tılsımlı Gömlekler Osmanlı padişahlarının Allah'tan istedikleri dualar ve kötülöklere karşı korunma amacıyla yapılmış, çeşitli sembol ve şekillerle desteklenmiş şifalı giysileridir. Yüksek Lisans tezimde Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonunda bulunan tılsımlı gömlekleri inceledim. Bu zamana kadar tılsımlı gömleklerle alakalı; *P* dergisinde Orhan Şaik Gökyay'ın makalesi¹ ve Topkapı Sarayı padişah kıyafetleri bölümü emekli sorumlusu Doç. Dr. Hülya Tezcan'ın "Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler"² adlı kitabı bulunmaktadır. Orhan Şaik Gökyay'ın makalesi, tılsımlı gömleklerle nasıl karşılaştığı ve kısaca bazı tılsımlı gömlekler hakkında genel bilgiler vermektedir. İkinci olarak, hocam Doç. Dr. Hülya Tezcan'ın tılsımlı gömlekler ile ilgili kitabı ise Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Tılsımlı Gömlekler Koleksiyonunun kataloğudur. Bu kitap gömleklerin üzerindeki şekillerin, sembollerin, harflerin, rakamların ne anlama geldiğini özet olarak anlatmış ve daha ziyade sanatsal açıdan değerlendirmiştir. Gömlekler üzerinde bulunan argümanların kökeni hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış olduğundan bir kısmının ne amaçla yapıldığı da bilinmemekteydi. Benim yaptığım araştırma sonucunda ise gömleklerin üzerindeki argümanların Hurûflük düşünce akımından etkilenilerek yapıldığıdır.

Hurûflük deyince halk nezdinde kulağa nahoş bir ifade gelse de gömlekler üzerinde bulunan harf, rakam ve tılsımları Hurûflük akımından başka bir akımda bu denli sistematik bir şekilde rastlayamıyoruz. Hurûflüğün olumsuz karşılanması sebebi, koyu Sünni düşünceye sahip padişahlar yapısı oluşturulmaya çalışılmasıdır. Çünkü eğer bu gömleklerin menşeyini Şii-Bâtını-Hurûfi-Alevi-Bektaşî temellere yansıtırsak ortaya büyük bir sorun çıkmaktadır. Osmanlı tebaasının büyük çoğunluğunun Sünni oluşu ve Sünnilik dışında kalan halk kitlelerinin zaman zaman Devlet-i Aliyye'ye isyan etmeleri, Osmanlı bürokrasinin de

¹ Gökyay, Orhan Şaik, "Tılsımlı Gömlekler" *P* dergisi, 29 (Bahar 2003) İstanbul, s. 62-77.

Orhan Şaik Gökyay'ın "P" dergisinde yayınlanan bu yazısı daha önce Tılsımlı gömlekler hakkında yazdığı makalelerinin alıntısıdır; Bkz. Gökyay, Orhan Şaik, "Tılsımlı Gömlekler" Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Ankara 1977, s. 93-113; Gökyay, Orhan Şaik, "Tılsımlı Gömlekler" Gergadan, İstanbul, Nisan 1988, s. 62-77.

² Tezcan, Hülya, Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler, İstanbul 2011. (Timaş Yayınları) Kitabın ilk baskısı; Tezcan, Hülya, Topkapı Sarayı'ndaki Şifalı Gömlekler, İstanbul 2006. (Timaş yayını/Bika Kültür Kitaplığı)

Sünnilik dışında kalan mezheplere karşı anti propaganda yapmalarına zemin hazırlamıştır. Padişahlar ise sosyal yaşamlarında bu ayrışmaların dışında kendileri için olumlu her şeyi kendi inançları doğrultusunda süzerek kullanmıştır. Yani padişahların mensup olduğu Sünni mezhebinde olmayıp farklı mezhep veya akımlarda olan kutsalları sünnileştirerek kullanmışlardır.

1.1.Tılsımlı Gömleklere Genel Bakış

Tılsımlı Gömlekler Osmanlı padişahları için özel yapılmış büyü, sihirli, esrarlı giysilerdir. Tılsımlı gömleklerin yapılmasının amaçları insanın muradına ermesi, kötülüklerden korunması, varsa hastalığının iyileşmesi, insanların gömleği giyeni sevmesi, savaşlarda kılıcın kesmemesi, okun işlememesi gibi yaşamla alakalı birçok amacın dini argümanlar kullanılarak Allah'tan murat istenmesinin değişik bir yoludur.

Tılsımlı gömlekler hakkında Doç. Dr. Hülya Tezcan'ın kitabı dışında herhangi bir çalışmanın olmaması, gömlekler için mesnetsiz hikâyeler uydurulması, böyle bir konunun üniversitelerce çalışılmaması benim böyle bir tezi yazmama neden oldu.

Tılsımlı Gömlekler üzerlerinde bugün için geçerliliğini yitirip kaybolmuş akımların çeşitli argümanlarını barındırmaktadır. Tılsımlı gömlekler için İslam dininin doğuşundan Osmanlı devletinin yıkılışına kadar geçen 7. ve 20.yüzyıllar arasını kapsayan zamanda İslam kültür ve mezheplerinin inançlarını literatür kaynaklarını araştırmak gerekmektedir. Gömlekler için sabit herhangi bir kaynak bulunmaması, gömleklerin ifade ettiği dini akımların bugün için geçerliliğini yitirip kaybolması veya bu akımların yaşamaması ve adından da anlaşılacağı üzere gizemli olan bir konuyu, gömlekler hakkında sabit bir düşünce olmaması yüksek lisans tezimin zorluklarından. Tez konusu için gömleklerin üzerinde bulunan argümanların isimlerini madde madde tespit ettim. Bu maddeler hakkındaki bilgiyi Diyanet Türk İslam Ansiklopedisinden çalışarak yazdım. Ayrıca genel literatür kaynaklarını taradım. Ansiklopedik metottan yola çıkarak sembollerini, şekillerini, bunların menşei düşünce akımlarını, dua ve ayetleri açıklayarak hareket ettim. Nihayetinde parçalardan bütüne giden tarzda bir yol izledim. Gömleklerin yapılmasının esas nedeninin kişiye şifa vermesinden dolayı çalışmama şifa maddesini açıklayarak başladım.

2. İSLAMDA ŞİFA VE TILSIM

2.1. Şifa

İslami literatüre göre kalbi ve bedeni hastalıkların tedavi amacıyla kullanılan her türlü soyut ve somut araca şifa denir.

Kur'an'ı Kerim ve Hz Muhammed (AS)'ın sözlerinin derlemesi olan hadislerde şifa sözcükleri değişik şekillerde geçmektedir. Örnek olarak manevi anlamda Kur'an'da "De ki: O (Kur'an) iman edenler için hidayet ve şifadır."(Fussilet 41./44.)³ cümlesinde geçmektedir. Maddi hastalığın çaresi deva (ilaç) olarak da "Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır."(Nahl 16./69.)⁴ Mealindeki ayetlerden İslam dini inananları için hem maddi hem de manevi hastalıkların çözümünde tavsiyelerde bulunmaktadır.⁵ Ayrıca Hz. Muhammed (AS) bir hadisinde "Kuşkusuz Allah hastalığı da şifayı da yarattı ve her dert için bir derman yarattı. Binaenaleyh (Allah'ın yarattığı bu şifalı ilaçlarla) tedavi olmaya çalışınız,⁶ şeklinde buyurmaktadır. Bunun anlamı aciz olan insanın kutsal şekiller ve dualar kullanarak şifayı aramasıdır. Osmanlı padişahlarına yapılan gömlekler Kur'an ayetleri ve Hz. Muhammed (AS)'ın sözlerini içermesi, padişahların şifayı Kur'an'ın veya Hz. Muhammed (AS)'ın sözlerinde aramasına birer delildir.

İslam geleneğinde şifa veya şifanın türevleri nelerdir diye araştırmaya başladığımızda önümüze ilk çıkan Rukye'dir.

2.2. Rukye

Hz. Muhammed (AS)'ın bizzat kendisi tarafından veya yapılmasına izin verdiği Müslümanlara, karşısındaki hastaya, maddi veya manevi hastalıklardan kurtulması amacıyla duaların okunup üflenerek şifa bulunduğu inanılan bir geleneksel uygulamadır. Kur'an'ı Kerim'de ölmek üzere olan bir kişi şöyle tasvir edilmiştir; "Bunu iyileştiren (Şifacı) kurtaran

³ Yıldırım, Suat, Kur'an- 1 Hakim ve Açıklamalı Meali, İstanbul 2014, s. 480. (Define Yayınları)

⁴ Yıldırım, 2014, s. 273.

⁵ Yerinde, Adem, "Şifa" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2010, C. 39, s. 129-131. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁶ Çakan, Lütfi İsmail, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, 13/505-506, İstanbul 1996. (Şamil Yayınevi)

yok mu?” (Kıyamet 75./27.)⁷ Bu ayetin Arapçasında ‘‘Rak’’ sözcüğü geçmektedir. ‘‘Rak’’ sözcüğünün anlamı okuyup üfleme veya şifacı manasındadır.⁸ (Şekil 1.) Bundan anlaşılacağı üzere İslam geleneğinde okuyup üfleyerek şifa arama geleneği bulunmaktadır. Gömleklerin üzerindeki duaların manevi gücünün, gömleği giyen padişaha deva olacağı düşünülürdü. Rukye yapılarak yani duaların okunup karşı tarafa üflenmesiyle de şifa beklenmekteydi. İki durumda da duaların soyut gücünün insana etki ettiğine inanılmaktadır.

Sultan III. Murat Manisa’da sancakbeyi görevini yaparken iki kız ve iki oğlu olmuştu. İki oğlundan en küçük olanı vefat edince Nurbanu sultan Osmanlı tahtının vârisiz kalacağı endişesine kapılarak, oğlu III. Murat’a, çocuğu olması amacıyla tılsımlı gömlek hediye etmiştir.⁹ Gömleğin ön tarafında Hz. Ali’nin kılıcı Zülfikar resmedilmiş ve Kur’an’dan İhlas suresi tekrarlı bir şekilde yazılmıştır. Gömleğin arka kısmında vefk ve cefr tılsımları bulunmaktadır. Zülfikar’ın resmedilmesi; sultanın savaşlarda galip gelmesi ve düşmana karşı kalbinin korkusuz olması şeklinde yorumlarsak, İhlas suresi de sultanın Tanrı’dan dileklerinin kabul edilmesi için bir yakarış duasıdır. İslam dininde İhlas Suresinin fazileti hakkında Hz. Muhammed (AS)’ın hadisleri bulunmaktadır.¹⁰ Nurbanu sultanın padişah III. Murat’a hediye ettiği gömleğin resmi Zülfikar maddesinde yer almaktadır.

Tılsımlı Gömleklerin şifa gücünü destekleyecek Hz. Muhammed (AS)’ın sözleri şöyledir: ‘‘Resûlullah’ın rahatsızlığı esnasında Cebrail gelerek onu okumuş (Müslim, ‘‘Selam’’, 39-40), Resûlullah da hem kendisine hem ziyaret ettiği bazı hastalara okuyup üflemiş. (Buhari, ‘‘Tıb’’, 33; Müslim, ‘‘Selam’’, 46-51; İbn Mace, ‘‘Tıb’’, 35-36) Torunları Hasan ve Hüseyin için şeytandan, zehirli haşerattan, kem gözlerden korunmaları yolunda dua etmiş. (Buhari, ‘‘Enbiya’’, 10; İbn Mace, ‘‘Tıb’’, 36; Tirmizi, ‘‘Tıb’’, 18)¹¹

⁷ Konuyu daha iyi anlamak için Kıyamet Suresi (75/26, 27, 28, 29.) ayetler: ‘‘Hayır, hayır! Ne zaman ki can boğaza gelir, işte o zaman can çekişenin yanındakiler: "Bunu iyileştiren, kurtaran yok mu?" der. Artık ayrılık vakti geldiğini kendisi de anlar. Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvrınır.’’ Yıldırım, 2014, s. 577

⁸ Çelebi, İlyas, ‘‘Rukye’’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2008, C. 35 s. 220. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁹ Tezcan, 2011, s. 43-44.

¹⁰ <http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/140.html>

Bu hadisleri incelediğimizde İhlas suresini okuyanın çok büyük sevaplara nail olacağı, hastalıklarına şifa bulacağı, İhlas suresini okuyanın Allah’ın sevgisini kazanacağı ve dualarının kabul olacağı denilmiştir.

¹¹ Çelebi, 2008, s. 220.

<http://islamqa.info/tr/3476>

Şekil 1. Hz. Mevlana'nın Neyzen Hamza'nın ölümünden sonra Rukye (dua) etmesiyle neyzenin hayata dönmesini anlatan minyatür. (Sevâkıb-ı Menâkıb-ı, Menkıbelerin Yıldızı)¹² Minyatürün yapıldığı tarihle (1590) aynı dönemde yaşayan Mevlevi şeyhi Sinan dedenin, (v. 1585) sultan III. Murat'a hediye ettiği tılsımlı gömlek bulunmaktadır.¹³ Minyatürün Mevleviliğin kurucusu Hz. Mevlana'nın dua gücünü anlatması, Mevlevi şeyhi Sinan dedenin de sultan III. Murat'a tılsımlı gömlek (kötülüklerden korunma amacı) hediye etmesi Mevlevilerde dua veya tılsım yoluyla şifanın bir inanış-gelenek olduğunun göstergesidir.

¹² Morgan Kütüphanesi, Newyork. <http://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/34?page=34>

http://www.erimsever.com/HzMevlana_Minyatür.htm

¹³ Tezcan, 2011, s. 43.

Vefat hastalığı sırasında Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'e okuyup üflemiş ve onun eliyle bedenini mesh etmiştir. (Buhari, "Tıb", 32, 39; Müslim, "Selam", 51-52) Hz. Peygamber nazara, yılan ve akrep sokmasına karşı Rukye yapılmasına izin vermiş, (Buhari, "Tıb", 17, 33, 37; Müslim, "Selam", 55-60; Ebu Davud, "Tıb", 17-18) Cabir b. Abdullah'ın dayısının ve Avf b. Malik el-Eşcai'nin müracaatları üzerine içinde şirk unsurları bulunmayan Rukye metinlerine müsaade etmiş. (Müslim, "Selam", 60-64)¹⁴

Hanefi âlimleri de şifayı Allah'ın verdiğiğine inanıldığı takdirde Rukye de bir sakınca bulunmadığını söylemiş, ancak eşler arasında da olsa muhabbet muskası yaptırmanın haram olduğunu belirtmiştir. (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 354-356)¹⁵ Bazı muteber İslam âlimleri Rukye'yi olumlu karşılamıştır. Bu hadislerden yola çıkarak hangi düşünce akımından olursa olsun tılsımlı gömleklerin amacı Allah'tan çeşitli vesilelerle şifa ve deva aranmasıdır. İbnü'l-Esîr ve İbn Hacer, Allah'ın sözleri, isim veya sıfatları, İslam dininin lisanının Arapça olmasından dolayı duaların Arapça yazılması ve şifanın Allah'tan beklenmesi durumunda Rukye'nin câiz olduğunu, musibetlerin yok olması veya şifanın elde edilmesi durumlarında Allah yerine Rukye'den olduğuna inanılması ise şirk sayılmıştır.¹⁶

Hz. Muhammed (AS)'ın sözlerinde Rukye metinleri geçmektedir. Yani okunup üflenilen duanın bir nesneye genellikle kağıt, kumaş, deriye yazılı olduğunu anlamaktayız. Aslında İslam literatüründe kâğıt, kumaş, deri üzerine yazılan veya çizilen şeylere muska denmektedir. Tılsımlı gömlekler de aynı zamanda muskanın değişik bir uygulamasıdır.

2.3. Muska

İnsanı somut ve soyut etkilerden koruduğuna veya kısmetine olumlu etkiler sağladığına inanılan çeşitli dua ve şekillerin yazılı olduğu nesnelere muska denir. İnsanlığın var olduğu andan itibaren yapılan dinlerin ve kültürlerin ortaya çıkmasıyla her dinin ve kültürün kendilerine ait dua ve semboller kullanılarak yapılan muskalar insanlığın ortak paydalarından biridir. İyi amaçlı muskalar etki ettiği soyut güç (tılsım) vasıtasıyla, muskayı taşıyan kişiyi

¹⁴ Çelebi, 2008, s. 220.

<http://islamqa.info/tr/3476>

¹⁵ Çelebi, 2008, s. 221.

¹⁶ Çelebi, 2008, s. 221.

kötülüklerden koruması, kısmetini açması ve arzu ettiği manevi güce kavuşması amacıyla başvurulan çeşitli yazı, harf, rakam ve şekilleri mistik unsurlardan olan esrarlı nesnelere.¹⁷

İslam literatürü açısından muska, sihir ve büyü ile alakalıdır. Büyü soyut güçler ve esrarlı metotlar vasıtasıyla herhangi bir olguyu etkileme veya engelleme gibi tinsel bir uygulamadır. Büyü veya büyüün bir alt dalı olan tılsım bu alanlarda tecrübe sahibi kutsal şahsiyetler tarafından, kendine has gelenekler eşliğinde yapılır. Muskanın büyü yani tılsım eşliğinde yapılmasının amacı herhangi bir varlığın zararına karşı koruma, o varlığın yenilgiye uğratılması veya muskanın etkilemesini istediği kişinin muskayı taşıyana karşı muhabbet duyması şeklinde açıklayabiliriz. Muskalar çok çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Örnek olarak Tılsımlı gömlekler üzerinde bulunun şekillerden bazıları Mühr-i Süleyman, Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar, gücün simgesi kaplan veya aslan gibi şekil ve semboller olup kutsal metinlerle desteklenmiş veya şekiller yazı şeklinde vücuda getirilmiştir. Muskayı taşıyanın hastalıklardan korunduğuna hatta hastanın vücudu arızilerini tedavi ettiğine inanılır.

Muska yazmadan evvel kutsal bir seremoni uygulanmaktadır. Muskaya konu olacak arıziler belirlenir ve bu arızilere deva olacak olan ayetler, dualar, tılsımlar, semboller, şekiller ve harflerin matematiksel bir hesaplaması olan ebced rakamları belirlenir ve kendine has bir kaidesi olan belli sayıda kareciklerden oluşan vefklere yazılırdı. Harflerle sayılar arasındaki ilişki insanlık tarihi boyunca hep süre gelmiş bir durumdur. Her harfin bir sayısal değeri olduğuna inanılırdı bu sayısal değerler vasıtasıyla ezoterik dünyayla iletişime girilebileceği ve ezoterik dünyadaki insanüstü kuvvetlerin yardımını alarak muskada yazılan murat ne ise onun gerçekleştirilebileceğine inanılırdı ve ona göre muska üzerine yazılırdı. Konumuzun ilerleyen aşamalarında bu alanlara daha detaylı değinilecektir. Muska yazım aşamasına gelindiğinde üzerine yazı yazılacak obje belirlenir. Konumuzu alakalandıran kumaş seçilir yazıya malzeme olan mürekkep kokulanıp kutsanır, astrolojik bilgilerden hareket edilerek yazılmaya başlanırdı.

¹⁷ Demirci, Kürşat, ‘Muska’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2006, C. 31, s. 265. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Muskanın etkili olabilmesi için doğru ayet ve dualar seçilmelidir. Çünkü her ayet ve duadan arzu edilen etki beklenilmemektedir. Her ayet ve duanın özel bir bâtini anlamı ve gücü olduğuna inanılırdı. Osmanlı Devletinde var olan çeşitli tarikatlar muska ve tılsım gibi ledün ilimleriyle ilgilenmişlerdir. Bu tarikatlardan özellikle Bektaşilikte çeşitli muska yapma yöntemleri bulunmaktadır. ‘Muskanın özellikle Bektaşilerde Hz. Fâtıma’nın eli kabul edilen pençe-i Al-i abâ şeklinde de düzenlendiği görülür. Üzerinde Ayetü’l-Kürsî, Fatiha, İsrâ ve Kalem sureleriyle ‘‘Karınca duası’’ yazılı olan muskalara ‘‘Boylama’’, Allah’ın bin bir ismini kapsayan ve kötülüklerden korunmada manevi bir zırh kabul edilene ‘‘Cevşen’’ denir.¹⁸

İslam kültüründe ve Osmanlı sarayı ve tebaasında konumuzu ilgilendiren tılsımlı gömlelerde de muskalar aynı amaçlarla kullanılmıştır. Bu amaçlar kısaca şöyle sıralanabilir; Kalpteki belli belirsiz korkuyu yenme, ruhsal bunalımların bertaraf edilmesi vücudun herhangi bir yerindeki ariziyeti hafifletme veya geçirme, eşler arasında sevgi bağını kuvvetlendirme, iktidar yani padişahlık konusunda Allaktan kısmet istenmesi, savaşlarda yenilgiden korunmak, düşman savaş aletlerinden gelecek zayiata karşı korunma, kılıcın, okun vücuda işlememesi, düşmanlarının ferasetlerinin kapalı olunması yani bir nevi görünmezlik dilenmesi, çevrelerinde bulunan insanların zararlarından korunma, nereden geleceği belli olmayan suikastlara karşı korunma, ezoterik âlemin güçlerinden olan cinlerden korunma, kişinin üzerine yapılan veya yapılacak büyüü tılsımı bozma gibi sebeplerden dolayı muskalar yapılmıştır. Muskalar yapılırken de kutsal olan her şey olgu, sembol şekil İslam geleneği potasında eritilerek İslami bir hava oluşturulmuştur. Muskanın caizliği konusunda belli bir görüş bulunmamaktadır. Haram ve helal sayan İslam âlimlerinin çokluğu nedeniyle, konunun çok derin ve karmaşık şekli muskanın doğru mu yanlış mı ayrımı müphem kalmıştır.¹⁹ Muska büyüünün kâğıt, kumaş veya deri üzerine uygulanmış şeklidir. Muska yazılardan, rakamlardan şekil ve sembollerden meydana gelirken büyü ise bu saydığımız argümanları harekete geçiren gizli güçlerle ilişki sağlayan dinsel veya kültürel bir olgudur.

¹⁸ Demirci, 2006, s. 267.

¹⁹ Demirci, 2006, s. 267.

2.4. Büyü

İnsanüstü kuvvetlerin yardımıyla kaderi, kısmeti değiştirme veya etkilemek amacıyla kimi zaman gerçek dışı sonuçların elde edilmesi amacıyla insanlığın var oluşundan itibaren katlanarak gelen dinsel ve kültürel ritüelik birikime büyü denir.²⁰

Büyü anlam itibarıyla olumsuz ve sevilmeyen bir ifade gibi görünse de Türklerin anavatanı olan Orta Asya'da kullanılan eski Türkçe de "Bügü" şeklinde ifade olunmaktadır. Divan-ı Lügatî't Türk'te bügü maddesine baktığımızda bügü; "bilge" kişi, anlamına gelmektedir.²¹ Bu bilgidен büyüünün bilgelik gerektirecek kadar bilgiye sahip olunmasını gerektiğini ve herkesin büyü yapamayacağı sonucuna varılır.

İslami literatürde ise büyü için ilk bakacağımız nokta İslam dininin ana kaynağı olan Kur'an'ı Kerim'dir. Kur'an'da büyü daha çok sihir anlamında ifade edilmiştir ancak sihir ile büyü arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi büyüünün anlamı doğüstü güçlerin yardımı ve hareketiyle insanüstü bir gayretin neticelenip insanın kaderinin etkilenmesidir. Sihri büyüünün yanında değerlendirsek bir nevi göz yanılması diyebiliriz. Nitekim büyü Kur'an'da sihir sözcüğünde büyü anlamında kullanılmış ayrıca sihir göz yanılması anlamında da kullanılmıştır. Örnek olarak Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır; "Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedir. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme" demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi..."(Bakara 2/202)²² Bu ayette sihir büyü anlamındadır. Bazı Kur'an tefsirlerinde Harut ve Marut isimli iki melek veya şahsın insanların yararına olacak iyi büyüler öğrettikleri hatta eşler arasında muhabbet bağı sağlayan veya kuvvetlendiren büyüler

²⁰ Tanyu, Hikmet, "Büyü" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1992, C. 6, s. 501. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

²¹ Erdi, S., Yurteser, S. T., Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugatî't-Türk, Sayfa: 211, İstanbul 2005.

²² Yıldırım, 2014, s. 30.

yaptıkları anlatılır.²³ Ayetin devamında ise insanların bu büyüleri öğrenip kötü amaçla kullanmak istemeleri anlatılmaktadır. Sihir anlamında Kur'an'da şöyle geçmektedir; ‘Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! Ya önce atmayı tercih edersin, ya da ilk atan biz oluruz" dediler. Mûsâ: "Yok, (önce) siz atın" dedi. Bir de ne görsün, onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor.” (Taha 20/65, 66.)²⁴ Bu ayetten de anlaşılacağı üzere sihir göz yanılması gibi anlıyoruz Ayette geçen sürünür gibi ifadesiyle gözün yanılmasına vurgu yapılmıştır. Büyü ve sihir sözcüklerinin anlam telakkileri üzerine uzunca durmamızın sebebi kavram kargaşasına düşmemektir. Ayrıca büyüün İslam literatüründe karşıladığı anlam da ifade olunmuştur. Büyü sözcüğü insanın kalbinde olumsuz ve sevilmeyen bir anlam ifade etse de gerçek biraz daha farklıdır. Yukarıdaki bilgileri birleştirdiğimizde büyüü ancak bilge sahibi bir şahsiyet yapabilmektedir. Bu şahsiyet ruhani veya kutsal bir insan olmalı, tabiatüstü güçlerle ilişki kurabilme hislerine sahip olmalıdır. Büyüsünde kullanacağı argümanları doğru ve bilinçli seçmeli büyüünün amacına uygun olarak büyü yapılacak kişinin isteklerine uygun hareket edilmelidir. Büyü muskanın ilk aşamasıdır, muska ise sonuç aşamasıdır. Büyünün neden ne amaçla yapıldığı genel hatlarıyla muska maddesinde açıklanmıştır. Büyü iyi amaçla olduğu kadar yaygın bilinen şekliyle kötü amaçla yapılan, kara büyüdür. Tılsımlı gömleklerin amacı ise giyen padişaha şifa vermesidir. Şifa tek anlamlı olmayıp insanın her türlü ihtiyacını giderme arzusuna da şifa veya deva denilebilir. Tılsımlı gömleklerin şifasını yalnızca padişah değil çevresindeki devlet erkân da isteyebilir. Geniş bir coğrafyaya hükmeden padişahın çevresindeki devlet erkânı; annesi Valide sultan, devlet adamları ve dini adamları, kutsal şahsiyet olan halife-padişahın bekası ve sağlığı için de tılsımlı gömlekler yaptırmışlardır. Bir benzeşim olarak tılsımlı gömlekleri yapan şahsiyetler Osmanlı devleti içindeki tarikat uleması, dervişleri ve din büyükleri ile eski Türk inancındaki Şaman din adamlarının fonksiyonu örtüşmektedir. Büyü maddesinin başında Divan-ı lügati-t-Türk'te geçen ‘büğü’ sözcüğünün anlamı bilge kişi, tılsımlı gömlekleri yapan kişi de din büyüü olunca bu benzeşimden ortak bir anlam çıkarmaktadır. Eski inançlarda topluluğun büyücüsünün aynı zamanda şifa dağıtan (ot bilgisinden dolayı)

²³ Demirci, Kürşat, ‘Hârût ve Mârût’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1997, C. 16, s. 262-264. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

²⁴ Yıldırım, 2014, s. 315.

görevleri bulunmaktadır. Tılsımlı gömlekleri yazan Bektaşî dervişleri veya Mevlevî dedeleri de bir nevi hekim olarak şifa dağıtmışlardır.

Çok geniş bir coğrafyayı yöneten padişahların neden tılsımlı şekil, sembol, yazı, rakamlardan medet umduklarını incelersek zannımızca din etkisinin verdiği manevi güç olduğunu söyleyebiliriz. Padişahların İslam inancına göre her şeyi yoktan var eden Allah'tan başkasından zarar gelmeyeceğine inandıkları için kötü varlıkların zararlarından korunmak için Allah bir yakarıştır. Allah adının ve kutsal metinlerin yazılı olduğu gömleği giymek padişahlara manevi bir güç ve motivasyon vermiştir. Padişahların maddi güç yanında manevi gücü de hissetmesi savaş, iktidar mücadelesi gibi insanın ruhunu etkileyen büyük olaylarda onlara manevi bir güdü olmuştur. Padişahların ezoterik dünyadan güç aldıklarına inanmaları onların psikolojik olarak korkularını yenmelerinde etken olmuştur. İslam dini her büyüü haram kılmışsa da daha önce belirttiğimiz gibi bu gömlekleri yapan tarikat yüceleri, İslam din ve kültürünü potasında eriterek büyüü olabildiğince İslamileştirmişlerdir. Aslında tılsımlı gömlekleri psikolojik açıdan irdelediğimizde tabiatın çetin şartlarını ve düşmanlarını kontrol edemeyen padişahın ezoterik dünyanın aracılığıyla Tanrı'dan yardım istemesi olduğunu söyleyebiliriz. Büyük kara parçalarına yayılmış İslam ve Osmanlı kültürünün kutsal saydığı argümanlar gömlekler üzerinde mecedilmiştir. Padişah hükmettiği geniş coğrafyadaki kutsallardan aldığı güçle manevi olarak en yüksek güce ulaşmış olmaktadır. Padişah olsa bile insanın zayıf kaldığı ve tinsel dünyadan yardım istediğini görürüz. Padişah Allah'tan şifa ve güç isterken yalnız kendi dualarının yeterli olmayacağını düşünerek tebaasının kutsallarını aracı kılarak ve Tanrı'dan güç istemesidir.

İnsanlığın ilkel tarihinden Osmanlı devletinin var olduğu zamana kadar olan büyük zaman dilimini kabaca din-büyü ilişkisi açısından incelersek ilkel dinlerin büyüyle yakın ilişki içinde olduğunu görürüz Zamanla ilahi dinlerin ortaya çıkışıyla bu ilişki değişmiş ve belli bir nizama oturtulmuştur. İlk başlarda birincil olan büyü-din ilişkisi ilahi dinlerden sonra güncelliğini yitirerek alt basamağa inmiş, buna rağmen içinden çıkılamayacak her anda büyüye yeniden başvurulmuştur. Din; insanlara hitap ederken, büyü ise makamı, mevki, gücü ve parası olana hizmet vermiştir. Dinin inanları varken büyü ve büyü yapanın müşterileri olmuştur. Şifa için belli bir ücret karşılığında hekime nasıl başvuruluyorsa, büyüden gelecek

çözümler için de belli menfaatler karşılığında büyücüye başvurulmaktadır. Dinde günah sınırları varken büyüde günah sınırları yoktur. Büyüde argümanlar dinileştirilerek kutsal bir görev verilmek istenmiştir. Din düşüncesinde açıklık varken büyü esrarlı karmaşık yollarla kendini ifade eder. Din herkesin öğrenebileceği bilgilerden oluşurken büyü ise labirentimsi karmaşıklığa sahiptir. Din kimsenin tekelinde değilken büyü ise büyücünün tekelindedir. Din insanın acizliğini vurgulayıp insanın gücünün sınırları çizerken, büyü ise insanın egosunda bulunan narsist duyguları depreştirerek olağanüstü kuvvetlere erişmeye çalışmaktadır. Din insanların ahlaki yaşamı için belli kurallar ortaya koyarken, büyü ise şahsi menfaatleri gözetmiştir. Dinle büyüü karşılaştırmamın sebebi sosyal, dini bir vaka olmasından dolayıdır. Dinle büyü birbirine karıştırılmamalıdır fakat zaman zaman bu iki olgu birbirlerinden fazlasıyla yararlanmışlardır. Büyü insanın hayal dünyasındaki güce kavuşmasında bilimsel ve teknolojik yetersizlikten kaynaklanan acizliğe karşı insanoğluna katkı sağlamıştır. Büyünün başarısızlığında herhangi bir şey suçlanamayacaktır. Çünkü büyü için görünmeyen bilinmeyen dünyadan yardım istenirken bilimsel öğelerde somut durumlardan yararlanılır. Büyü başarısız olursa ezoterik dünyaya neden, niçin sorusu sorulmazken bilimselliğin suçlanıp cezalandırılması daha olasıdır, gerçi zamanla insanlık gelişince veya büyücüler büyüden edindikleri itibarla topluma baskı yapınca büyücülerde toplum tarafından en ağır şekilde cezalandırılmışlardır. İnsanoğlunun bu yetersizliği aslında bilimsel çalışmaların ivme kazanmasında büyük bir etken olmuştur. Konunun ilerleyen kısımlarında işlenecek astronomi konusunda büyüün katkıları yadsınamaz bir gerçekliktir. Büyücülerin doğadan topladıkları maddelerle tılsım için kullandıkları bilgiler olan simya zamanla kimya biliminin gelişmesine etki etmiştir. Yıldızları büyüye göre hikâyeci yorumlar şeklinde başlayan astroloji, zamanla astronomi bilimin gelişmesine etki etmiştir.²⁵

Tılsımlı gömleklerin ne amaçla yapıldığına geçmeden evvel büyüün çeşitlerini birkaç kategoriye ayırarak inceleyelim;

2.4.1. Ak Büyü

Korunma amaçlı büyü ak büyüdür. Büyü yapılan kişinin menfaatine olan büyü; kişiyi kötülüklerden, düşman saldırısından, öldürülmekten, makamını ve mevkiini korumasını

²⁵ Tanyu, 1992, s. 502.

zararlı haşarattan, amansız hastalıklardan korunmasına yardımcı olacağına inanılırdı. Hastalığının tedavisi, ruhani-psikolojik bunalımlardan kurtulma, eşler arasında muhabbet bağı sağlanıp kuvvetlendirilmesi, padişahsa, devlet ricalinin ve tebaasının padişahı sevmesi gibi durumlarda Ak büyüye başvurulurdu.²⁶

2.4.2. Kara Büyü

İnsanlar arasında büyüye genel ad olarak verilen aslında büyüünün bir çeşidi olan Kara büyü; karşı tarafın zarar uğratılması basiret, kısmet ve ferasetlerinin bağlanması, güçlerinin yitirilmesi gibi istekleri içerir. Bu gibi büyülerde çeşitli şekil ve sembollerden yararlanır. Aslında kötü ve kara büyü diye nitelediğimiz bu büyü padişah açısından düşmanlarına karşı bir korunma şeklidir ak-kara büyü bu bağlamda birbirine bağlanarak ortak amaca hizmet etmiş olmaktadır.²⁷

2.4.3. Kişiyeye Özel Dualı Büyü

Doğaüstü olaylara etki ederek yapılan büyüdür. Bu büyü için doğa olayları ve gökyüzü gözlemlenir en uygun vakitte büyüye özel dua, ayet ve tılsımlı sözler söylenir. Ezoterik dünyanın aracılığıyla Tanrı'dan yardım istenir. Doğa olaylarının kendilerine zarar vermemesi düşmanın ise doğa olaylarından zarar görmesi istenir.²⁸

2.4.4. Sembollü Büyü

Herhangi bir kötü amaç gütmeyen iyi bazı sembol ve şekillerin kullanıldığı büyüdür. Din büyüklerinin adları, onların kullandıkları eşyaların şekilsel resimleri, çeşitli geometrik şekiller ve doğaüstü güçleri olduğuna inanılan meleşimsi varlıkların isimleri veya rumuzları bulunan büyülerdir.²⁹ (Şekil 2.)

Yukarıda saydığımız büyü çeşitleri tılsımlı gömlelerde kullanılmıştır. Genelde gömlelerde bütün büyü çeşitleri kullanıldığı gibi sadece bir veya birkaç amaca yönelik büyü çeşitleri de kullanılmıştır.

²⁶ Tanyu, 1992, s. 502.

²⁷ Tanyu, 1992, s. 502.

²⁸ Tanyu, 1992, s. 502.

²⁹ Tanyu, 1992, s. 502.

Muska ve büyüü birbirine bağdaştırdığımızda muska; üzerine yazı, rakam, sembol ve şekil yazılıp çizilen bir obje olurken, büyü ise muskanın ilk aşaması olup; hangi büyüün hangi soruna iyi geldiğini açıklayan dinsel ve kültürel birikimdir. Büyü ile muska arasındaki bağlantı şöyle sağlanır; büyü malzemeleri sunarken, muska da sonuç olarak yazınsal ve şekilsel görsel sunmaktadır. Büyüyü tamamlamak için ise son bir girişim gerekmektedir ki; buna tılsım denir.

Şekil 2. Ok-Yay ve Kılıç, yazıyla şekillendirilerek yapılmış tılsım örneği (Tezcan, Hülya, 2011, s. 135.)

2.5. Tılsım

Tılsım, ezoterik âlemdeki güçlerin harekete geçirilerek insanoğlunun yaşamını olumlu veya olumsuz etkilenmesinin sağlanmasıdır. Tılsım sözcüğü Grekçe “telesman”

sözcüğünden Arapça 'ya geçmiştir. Tabiatüstü güçlere, birtakım sırlara sahip olan nesne, çözülemeyen düğüm, anlamı gizli ve kapalı söz" şeklinde ifade olunur.³⁰ Tılsım; geleneksel anlamda uğur getirdiğine inanılan bir nesnenin uğur gücüne, büyüünün etkisine aracılık eden şekil ve sembollerin kutsanmasına, insanların nazarlardan korunmasına ilişkin sebeplerle üzerlerinde taşıdıkları eşyalara tılsım denir. "İbn Haldun'a göre beşerî nefisler semavî güçlerden (feleklerin mizacından), unsurlardan veya sayıların havasından yardım alarak yahut yardım almadan unsurlar âleminde etkili olabilir. Birincisine tılsım, ikincisine sihir denilir." (Muqaddime, III, 1147)³¹ Tılsımın ilm-i nücûm ve sihirle ilgili iki türünün bulunduğunu kaydeden "Taşköprizâde birincisini "fiile uygun zaman ve konumda faal semavî güçlerin edilgen yer kuvvetleriyle terkibi keyfiyetini konu edinen ilim", ikincisini "ta'vize adı verilen yaprak, taş, deri ve kâğıt gibi maddeler üzerine yazılmış/kazılmış yazı, sayı, resim, çizgi ve işaretlerin keyfiyetinden bahseden ilim" diye tarif eder." (Mevzûâtü'l-ulûm, I, 365)³² "Kâtib Çelebi ise kevn ve fesad âleminde tılsımdan beklenen etkiyi sağlayacak olağan üstü işleri başarmak için tütsü, buhur vb. ruhaniyeti arttırıcı yollara başvurulduğunu, ilke ve sebepleri bilindiği için tılsımın kaynağının sihre göre daha belirgin, faydasının ise açık, ancak gerçekleştirilmesinin çok zor olduğunu kaydeder." (Keşfü'z-zunun, II, 1114-1115)³³ Tılsım yapmak için astrolojik bilgiye hâkim olup gezenlerin ve yıldızların yerlerini iyi bilip hareketlerini takip etmek gerekir. Hangi yıldızın ne anlama geldiği yeryüzünde yaşamı ne zaman ve olayları nasıl etkilediğini bilmek gerekir. Tılsımın geçerli veya etkili olabilmesi için doğru şekil ve sembolü seçmek çok önemlidir. Yapılmak istenen tılsımla etki ettiği sembolün uyuşması gerekmektedir. Bu şekil ve semboller yüzyıllardır süre gelen kültürden kültüre değişik şekillerdir ki; tılsımlı gömleklerden örnek verecek olursak Mühr-ü Süleyman, Bedûh gibi tinsel temalı güçlerle çeşitli gezegen isimlerinin rumuzlarıdır. Tılsımına dinsel bir hava katmak veya dinsel bir görünümle kuvvetlendirmek için Allah'ın isimleri, dört büyük melek ismi, Kur'an ayetleri, Hz. Muhammed (AS)'ın ismi, Hz. Muhammed (AS)'ı övücü dua ve sözler Hz. Muhammed (AS)'ın bazı büyük sahabeleri astrolojik semboller, çeşitli geometrik işaretler ve İslam'ın kutsal binası Kâbe tasviri gibi şekiller yer almaktadır. Kur'an'ı Kerim

³⁰ Çelebi, İlyas, "Tılsım" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2012, C. 41, s. 91. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

³¹ Çelebi, 2012, s. 91.

³² Çelebi, 2012, s. 91.

³³ Çelebi, 2012, s. 91.

şöyle geçmektedir; "Halbuki biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde gayb haberlerini dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinlemeye kalkacak olursa, kendini gözetleyen yakıcı bir ışık bulur." (Cin 72/9.)³⁴ Bu ayetten de anlaşılacağı üzere ezoterik âlemin güçlerinden olan cinler, göğün katmanlarını aşarak insanların geleceğinden haberdar olabildikleri ama artık böyle bir şeye imkan tanınmadığı, göğün katmanlarında bulunan göktaşlarının cinlerin üzerine giderek yakmasıyla bu durumun ortadan kalktığı anlatılmaktadır. Ne var ki; İslam kültürü kadim kültürlerin etkisiyle bu gibi durumları farklı yorumlamış çeşitli ritüelik seremonilerle insanların kaderlerine cinlerin etki edebileceklerine inanmışlardır. Bu ritüelik seremoni büyü, yazı, rakam, şekiller, ayet ve dua gibi kutsal sözlerle tılsımlanması anlamına gelmektedir. Yine Kur'an'ı Kerim'de "Andolsun, biz gökte burçlar yaptık ve onu, bakanlar için süsledik."(Hicr 15/16, 17, 18.)³⁵ ayetiyle yıldız kümelerine işaret edilmektedir Bu ve benzeri ayetler yaşamlarına çare arayan insanlar için çıkış noktası olmuş göklerin kudreti karşısında yıldızları yorumlayarak anlamlar geliştirip onların gücünü tılsımla elde ettiklerine inanmışlardır.

Tılsımın yapılabilmesi için yıldızların gezegenlerin hareketlerinin gözlemlenip incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemeler ve gözlemler neticesinde yıldızların ve gezegenlerin hareketlerini kayıt altına alan bu işle uğraşanlara müneccim denmektedir. Osmanlı sarayında devletin son dönemlerine kadar müneccimbaşı bulunmaktaydı.

2.6. Müneccimbaşı

Osmanlı devletinde gök, yıldız ve gezen hareketlerini gözlemleyip kayıt altına alan görevliye müneccim, onların başı durumunda olan kişiye de müneccimbaşı denirdi. Müneccimbaşılar ilmiye sınıfından ilm-i nücûma vâkıf kişiler arasından seçilmekte, bu sebeple müderrislik ve kadılık gibi ilmiye vazifelerinde de bulunabilmekteydiler. Müneccimbaşılar arasında vak'anüvis, hattat, hassa tabibi, muvakkit ve musâhib-i pâdişâhî olanlar yanında hekimbaşılığa yükselenler ve ilmî pâyelerin en yükseği olan Anadolu ve Rumeli kazaskerliği pâyelerini alanlar da olmuştur. Müneccimbaşı yıldız hareketlerini gözlemlediğinden namaz vaktinin doğru hesaplanması dini gün ve bayramların doğru günde

³⁴ Yıldırım, 2014, s. 571.

³⁵ Yıldırım, 2014, s. 262.

tespiti gibi memuri görevleri vardı.³⁶ Müneccimbaşının bizi ilgilendiren asıl görevi padişah için yapılan tılsımlı gömlekleri doğru zamanda yazımına başlanılıp bitirilmesi ve padişahın veya devlet adamlarının çıkacağı savaşlarda orduya muzafferiyet kazandıracak ve duaların kabul edildiği zamanı tespit edip ortaya koymasındır.³⁷ Bu özel zamana eşrefi saat denilmektedir. Geleneksel anlamda eşref-i saat duaların en makbul olduğu an veya zaman demektir.³⁸ (Şekil 3.)

Şekil 3. Sultan III. Murat'ın Şehinşah nâmesi'nden bir minyatür; Müneccimbaşı Takıyyüddin er- Râsîd ve müneccimler (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, F1404, fol. 57a., Topdemir, Gazi Hüseyin, 2010, s. 454.)

³⁶ Aydüz, Salim, "Müneccimbaşı" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2006, C. 32. s. 2-4. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

³⁷ Tezcan, Hülya, 2011, s. 16-17.

³⁸ Şener, İbrahim, "Eşref-i Saat" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1995, C. 11, s. 476. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

2.7. Eşref-i Saat

Bir işe başlamanın en doğru olduğu ve duaların kabul edildiği zamana eşref saati denir. Eşref saati hakkında Hz. Muhammed (AS) bir hadisinde şöyle buyurdu; “Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Cuma gününü anlattı ve: ‘Onda öyle bir saat var ki Müslüman bir kul o saate denk getirerek namaz kılıp Allah-u Teâlâ’dan bir şey isterse, Allah ona isteğini mutlaka verir’ buyurdu.” (İbnu’l-Munzir el-Evsad 1716, Malik 1/108, Buhari 895, Müslim 852/13)³⁹ Hz. Muhammed (AS)’ın başka bir hadisinde ise Cuma günündeki bu zamanın tam vakti nedir şeklinde bir soruya Hz. Muhammed (AS) şöyle cevap vermektedir; “O vakit ikindi namazı ile güneşin batımı arasındaki vakittir.” (Ebu Davud, İbni Mace 1139)⁴⁰ şeklinde cevap vermektedir. Astrolojiye göre gök cisimlerinin şekillerinde insanların kaderlerinin belli olduğuna inanılır. Bir insan hangi ay gün ve saatte doğduysa yıldız kümesi olan burçlara bakarak o insan için iyi, kötü, şanslı, şanssız gibi sonuçlar çıkarılır. Nitekim Cem sultanın gömleği hazırlanırken eşref-i saatine bakılarak yazımına başlanıp sona erdirilmiştir.⁴¹ (Şekil 4.)

Cem sultanın gömleğin de baht açtığına inanılan ayetler, bu ayetlerin sayısal hesaplamaları olan cefr rakamları, Mühr-i Süleyman ve dört büyük meleğin adı yazmaktadır. Gömleğin kitabesinden anlaşılacağı üzere yıldızların hareketleri hesaplanarak gömlek yapılmıştır.

Eşref-i saatle yıldızların ilişkisini şöyle özetleyebiliriz; Her gezegenin ilk hareket noktasına dönüşü onun “zamân-ı şeref”i yani eşref-i zaman bizim bildiğimiz adla eşref saati kabul edilir ve bu zamanlara “şeref-i şems, şeref-i kamer, şerefi Utarit, şerefi Zühal şerefi Merih ve şerefi Zühre diye isimler verilir.⁴² İlm-i Ahkâm-ı Nücûm da yedi gezegen (kevakib-i seba-i seyyare) haftanın bir gününe delalet ederdi. Pazar gününün gezegeni Şems, Pazartesi günün gezegeni Kamer, Salı günün gezegeni Merih, Çarşamba gününün gezegeni Utarit, Perşembe gününün gezegeni Müşteri, Cuma gününün gezegeni Zühre, Cumartesi gününün gezegeni Zühal gezegenleridir.

³⁹ <http://www.hadisler.com/yazdir.asp?id=583>

⁴⁰ <http://www.sahihhadisler.com/?pid=p&id=3343>

⁴¹ Tezcan, Hülya, 2011, s. 43.

⁴² Perk, Haluk, Osmanlı Tılsım Mühürleri Halûk Perk Koleksiyonu, İstanbul 2010, s. 14. (Haluk Perk Müzesi)

Şekil 4. Şehzade Cem'in gömleği, gömlek üzerindeki kitabede "30 Mart 1477 Pazar gecesi güneş Koç (Hamel) burcunda 19 derece iken saat üçü 57 dakika geçtiğinde gömleğin yapımına başlandığı ve 29 Mart 1480 Salı gecesi güneş Koç (Hamel) burcunda 19 derece iken saat on ikiyi 36 geçte bitirilmiştir ifadesi yazmaktadır, Cem sultan bu gömleği hiç giymemiştir⁴³ (Tezcan, H., 2011, s. 47.)

⁴³ Tezcan, 2011, s. 45.

İsimleri verilmiş gezegenlerin burçlar yönündeki konumları belirlenmiştir. Şems gezegeninin şerefi Hamel burcundadır, Kamer gezegeninin şerefi Sevr burcundadır, Müşteri gezegeninin şerefi, Seratan burcundadır, Utarid gezegeninin şerefi Sünbüle burcundadır, Zühre gezegeninin şerefi Mizan burcundadır, Merih gezegeninin şerefi Cedi burcundadır, Zühre gezegeninin şerefi Hut burcundadır. On iki burcun (bürûc-ı isnâ aşere) 12 aya delaleti ayların burçlar karşısındaki hareket ve konumlarına dayanır. 1. Hamel (Koç) burcu, 2. Sevr (Boğa) burcu, 3. Cevza (İkizler) burcu, 4. Seretan (Yengeç) burcu, 5. Esed (Aslan) burcu, 6. Sünbüle (Başak) burcu, 7. Mizan (Terazi) burcu, 8. Akreb (Akrep) burcu, 9. Kavs (Yay) burcu, 10. Cedi (Oğlak) burcu, 11. Deliv (Kova) burcu, 12. Hut (Balık) burcu günler aylarla, aylarda burçlarla olan silsile ilişkisi, gezegenlerin burçlarla olan münasebetleri genelde uğurlu (sa'd) veya uğursuz (nahs) zamanları gösterir; eşref-i saat ise bir işin yapılacağı en uygun, en uğurlu zamanı ifade eder.⁴⁴ En uygun zamanda başlanılan işin en güzel şekilde sonuçlanacağına inanılmasından dolayı eşref-i saatin tespiti çok önemlidir. Eşref saatine gezegenler, yıldızlar ve burçların anlamlarına göre karar verilirdi. Bu anlamları belirlemede ilm-i ahkâm-ı nücûmun bilgisinden yararlanılırdı.

2.8. İlm-i Ahkâm-ı Nücûm

İlm-i Ahkâm-ı Nücûm yıldızların şekillerinin yorumlanarak dünyadaki yaşama etkilerini anlatan bir ilimdir. Büyü, muska, tılsım gibi bilgilerle uğraşanların vazgeçilmez kaynağıdır.⁴⁵

İlm-i Ahkâm-ı Nücûm, astroloji ilminin İslami versiyonudur. Yıldızların bulunduğu yörünge ve hareketlerindeki şekillerle anlam sistemi oluşturduğuna, yıldız ve yıldız kümelerinin gökte oluşturduğu şekillerin yorumlanmasıyla insanların içinde bulunduğu zamandaki durumları ve gelecekleri hakkında bilgi edildiğine inanılmasıdır. Kur'an'ı Kerim'de İlm-i Ahkâm-ı Nücûm ilham olacak ayetler bulunmaktadır.

⁴⁴ Unat, Yavuz, "Yıldız" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2013, C. 43. s. 536. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Perk, Haluk, 2010, s. 14.

www.astrolojiokulu.com/makale.php?MID=3024

⁴⁵ Fehd, Tevfik, "İlmi Ahkam-ı Nücüm" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2000, C. 22, s. 124-126. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Kur'an'da şöyle geçmektedir; ‘‘Yusuf babasına, ‘‘ Babacığım! Dedi. Ben rüyamda on bir yıldızın, güneşin ve ayın bana secde ettiklerini gördüm.’’ (Yusuf 12/4.)⁴⁶ Şeklindeki ayetten de anlaşılacağı üzere Yusuf peygamber rüyasında gök cisimlerini görerek babasına anlatıyor ve babası Yakup peygamber de Yusuf peygamberin gördüğü rüyayı yorumluyor ve oğlu Yusuf peygamberin geleceğinde neler olacağını söylüyor. Zannımca bu ayet İlm-i Ahkâm-ı Nücûm için bir dayanak veya bir temel oluşturmaktadır. İlm-i Ahkâm-ı Nücûm birkaç alt gruba ayrılır bunlardan en dikkat çekenleri mevâlîd ve ihtiyârât konularıdır. Mevâlîd⁴⁷ insanın doğumunda yıldızlara bakılarak, yıldızın yörünge ve hareketlerinin kayıt altına alıp o insanın yapacağı işlerde hangi zamanı seçmesi gerektiğine inanılan kehanettir.

İhtiyârât⁴⁸ ise bir işin hangi zamanda yapılması gerektiğine inanılan vakittir. Yapılacak işin uğurlu veya uğursuz olarak belirlenen vakitlerde yapılıp yapılmaması için takvimlerin hazırlanmasıdır. Yıllara, aylara, günlere ve saatlere göre belirlenen bu vakitlere bakılarak bir işe en uygun zamanın seçilmesidir. Bu vakitleri tespit edip en doğru vakti kayda alan münecimdir.

2.9. Vefk

Sözlükte uyum, uygun gelme ve tesirli dua anlamlarına⁴⁹ gelen vefk, kareler içine yazılan harf ve sayıların her yönden toplandığında birbirine denk gelmesi gerektiğinden dolayı bu adı almıştır. İslam literatüründe; metafizik âlemdeki güçleri harekete geçirerek karelerin içine yazılan dua, tılsım ve büyüünün uygun zaman ve mekânda oluşması için bir tılsım aracıdır.

Vefkin ana konusu hurûf ilmidir. Hurûf ilmi; harf ve sayıların birtakım gizli anlamlar içerdiğini belirten ilimdir. Vefk belli bir düzenle çizilmiş karecik veya dikdörtgen şekillerin içine belli bir düzenle hesaplanmış sayılar, harflerin sayısal değerleri, kutsal kelimeler veya ayetlerin kutucukların içine belli bir düzenle veya tek tek yazılmasıdır. Vefklerin etkili olabilmesi için bu rakam ve harfler değişik düzenlemeler şeklinde vefk kutucuklarına

⁴⁶ Yıldırım, 2014, s. 234.

⁴⁷ Fehd, 2000, s. 125.

⁴⁸ Fehd, 2000, s. 125.

⁴⁹ <http://ctle.pau.edu.tr/osmtr/index.php>

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/sozluk/osmanlica-sozluk-v.html>

yerleştirilir.⁵⁰ Örnek olarak Allah'ın isimlerinden olan Hafız ismi vefklerde rastladığımız en fazla tılsımlardan biridir Hafız isminin anlamı koruyan-koruyucu anlamındadır. Hafız isminin vefki şöyledir; Arap dili sağdan sola yazıldığından üstteki kutucuklara Hafız isminin harfleri teker teker yazılır sonra en alttaki kutucuklara Hafız isminin tersten yazılışı tek tek harf şeklinde yazılır ortadaki kutucuklar da harfler karıştırılarak yazılır böylece tılsım elde edilmiş olur. Sonuç olarak vefk; belli sayıdaki kutucukların içine değişik düzenlemelerle sağdan sola, soldan sağa, yukarıdan aşağıya rakam ve harflerin dizilmesine denir. Vefkler kutucuk sayılarına göre 3'lü 4'lü 5'li 6'lı 7'li şekillerde yapılırdı.⁵¹ (Şekil 5., 5.1.)

Vefk yapabilmek için ebced denilen hesaplama sistemiyle harflerin ve kelimelerin sayısal değerlerinin hesaplanması gerekmektedir. Sayısal değerleri hesaplanan harfler ve kelimeler rakamsal karşılıkları vefk kutucuklarına yukarıda saydığımız nizamda yerleştirilir. Sayılar sağdan sola, soldan sağa ve yukarıdan aşağıya toplandığında kelimenin sayısal toplamı elde edilmelidir. Kutucukların içine bu yerleştirilmelerle kelimelerin işaret ettiği gizli anlamın gücü ortaya çıkmaktadır ki ve murat edilen tılsım oluşturulmuş olur. Kutucukların içine yazılan harfler ise tılsımlı sözcük, kutsal isim veya ayetlerin harf harf yazılmasıyla elde edilir. Harf harf yazılan vefkler genelde korunma amaçlıdır. Ezoterik güçleri harekete geçirdiğine inanılan vefkler, doğal afetlerden korunma, hastalık, kalbi korkular, muhabbet bağı sağlama, büyü yapılmasını engelleme amacıyla yapılırdı. Vefkler dört element hava, su toprak ve ateş vefkleri şeklinde de düşünülürdü. Bu dört elementten birinin ebced karşılığı olan rakam vefkin içine yazılarak elementlerden birinin vefki yapılmış olurdu. Ayrıca gök cisimleri; güneş, ay, yıldız, yıldız kümeleri ve özel yıldız isimlerine atfen de bu metotla vefkler yapılırdı.⁵²

⁵⁰ Çelebi, İlyas, "Vefk" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2012, C. 42, s. 605. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁵¹ Çelebi, 2012, s. 605.

⁵² Çelebi, 2012, s. 606.

٨٠	١٠	٩	٣٠
٣٠	٨٠	١٠	٩
٩	٣٠	٨٠	١٠
١٠	٩	٣٠	٨٠

Şekil 5. Sayılarla yapılmış 4'lü vefk örneği çizimi (Çelebi, İlyas, 2012, s. 606.)

ف	ي	ط	ل
ل	ف	ي	ط
ط	ل	ف	ي
ي	ط	ل	ف

Şekil 5.1. Harflerle yapılmış vefk örneği çizimi (Çelebi, İlyas, 2012, s. 606.)

Vefkler eğer iyilik, dilek ve hayır için yapılacaksa çift olan sayılar veya bu çift sayıların harf karşılıkları çift vefkli kutucuklara yerleştirilirdi. Yani 4'lü, 6'lı 8'li vefk kutucukları iyilik için kullanılırdı. Amaç karşı tarafa zarar vermek ise tek sayılı vefkler kullanılırdı. 3'lü 5'li 7'li vefkler bu amaca uygundu. Eğer hem iyilik murat edilip hem de karşı tarafa zarar verilmek (karşı taraftan korunmak) istenilirse de bu iki tip vefk çeşidi birbirine karıştırılırdı. 3'lü vefk $3 \times 3 = 9$ kutucuktan 4'lü vefk $4 \times 4 = 16$ kutucuktan 5'li $5 \times 5 = 25$ kutucuktan 6'lı vefk $6 \times 6 = 36$ kutucuktan 7'li vefk $7 \times 7 = 49$ kutucuktan 8'li vefk $8 \times 8 = 64$ kutucuklardan oluşur.⁵³ Tılsımlı gömleklerin üzerinde bolca rastladığımız vefkler büyü ve tılsım için vazgeçilmez bir unsurdur. Harflerin ve sayıların gizli ve özel güçleri sayesinde arzu edilen murada ulaşılabacağına inanılırdı. Vefklerin içine yazılan harflerin ve rakamların gizli veya hangi anlama delalet ettiğini bildiren ilme cefr veya cifr ilmi denir.

2.10. Cefr

Gelecekte olacak olayların Kur'an ayetlerinin leduni anlamlarıyla anlatıldığına inanılan ilimdir. Arap harflerinin sayısal değerleri karşılığında hesaplanıp vefk kutucuklarına rakam veya harf şeklinde yazılmasına cefr denmektedir. (Şekil 6.) Şii kaynaklarına göre Hz. Ali Kur'an'ın bätini manalarını Hz. Peygamber'den öğrenmiş ve insanların muhtaç olduğu bütün bilgileri cefr adı verilen kuzu veya oğlak derisi üzerine yazarak Cefr ve Cami adlı iki eser telif etmiştir. Geçmiş peygamberlere verilen kitapların özünü, ayrıca kıyamete kadar gerçekleşecek bütün dinî ve siyasî olaylarla karşılaşılacak problemlerin çözüm yollarını ihtiva eden bu eserler ancak Ehl-i beyt'e mensup imamlarca çözülebilecek rumuzlarla doludur." Ayrıca Kur'an'daki hurûf-ı mukattaa ile diğer bazı ayetlerin bätini manalarına dayanan ve geleceğe ilişkin olayların bilgisini keşfettiği öne sürülen bir ilmi Ca'fer es-Sâdık'a atfetmeleri neticesinde cefr İslâmî literatürde bir ilim dalı olarak telakki edilmeye başlanmıştır.⁵⁴

⁵³ Çelebi, 2012, s. 606.

⁵⁴ Yurdagür, Metin, "Cefr" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1993, C. 7, s. 215-218. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Arap alfabesinin sıra ve sayısal değerleri

Sıra değeri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Arapça harfler	ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط	ي	ك	ل	م	ن
Türkçe okunuşu	elif	be	cim	dal	he	vav	ze	ha	tı	ye	kef	lam	mim	nun
Sayısal değer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50
Sıra değeri	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Arapça harfler	س	ع	ف	ص	ق	ر	ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ
Türkçe okunuşu	sin	ayn	fe	sad	kaf	re	şin	te	se	hı	zel	dad	zı	ğayn
Sayısal Değer	60	70	80	90	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000

Şekil 6. Arap alfabesindeki harflerin sayısal değerleri tablosu (www.islamiforumlar.net)

Cefr yukarıda değindiğimiz gibi kaynağı Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelen evlatlarına dayandığı içintilsımlı gömlekler üzerinde bulunan yazı şekil ve sembollerde Hz. Ali ifadelerine çokça rastlıyoruz.

2.11. Havas İlmî

Gelecekte vuku bulacak olayları harf, kelime ve duaların gizli anlamlarından anlayarak gelecekte haberler veren ve insanların kaderini değiştirebileceğine inanılan bir ilimdir. Arapça özel anlamına gelen has sözcüğünün çoğulu olan havas sözcüğü, seçkin, elit gibi anlamlara gelmektedir. Yaratılan her varlık oluşumunda bir veya birçok maddeyle var olmaktadır.⁵⁵ Varlıkları diğerlerinden üstün kılan bu özelliklere Havassü'l-eşyâ denmektedir.⁵⁶ Bu sebeple her varlığın bir havası bulunmaktadır. Varlıkların haslarını yani yapısal özelliklerini bulup ortaya çıkaran havas âlimleri kişilerin gelecekleri üzerinde etkili

⁵⁵ Çelebi, İlyas, "Havas İlmî" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1997, C. 16, s. 517-518. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁵⁶ Çelebi, İlyas, 1997, s. 517.

olabileceklerini iddia etmişlerdir.⁵⁷ Havas ilminde gizli, gizemli ne varsa kullanılmıştır. Bunların kullanılmasının sebebi insanları havasa inandırmak ve herkesin havas yapamayacağı havasa ait gizlerin esrarına varan az sayıdaki insanın yani havas âliminin havas yapabileceği hissettirilmiştir. Bu gizemler rüya tabirleri, yıldızların kişinin geleceği hakkında yorumsal şekil ve hareketleri ve belki de en ilginç cinlerin yani görünmeyen varlıklardan yardımlar alınması şeklinde açıklanabilir. Cinler hakkında yine ana kaynak Kur'an'dan deliller getirebiliriz. Tılsımlı gömleklerin baş sembolü Mühr-i Süleyman'dır. Hz. Süleyman'ın cinlere hükmettiği ve bazı olağanüstü işleri yaptıkları Kur'an'da anlatılmaktadır.⁵⁸ Bu bilgilerden yola çıkarak havas âlimleri de cinlere hükmedebildikleri ve doğaüstü işlerde hüddam yani hizmetçi olarak kullandıklarını iddia etmişlerdir. Karşılaştırma yaparsak İslam dinine göre Hz. Süleyman Allah'ın peygamberi ve cinlerle olan münasebeti bir mucize iken Havas âlimleri ise kendilerinin kuramlaştırdığı ve kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilerle cinleri hizmetlerinde kullandıklarına dair iddialarda bulunmuşlardır. Havas ilmi simya, hurûf, rakam, kutsal sözcük ve ifadelerin yeryüzündeki gizlemlerle varlıkların yardımıyla doğaüstü olayları harekete geçiren bir bilgi karışımı toplamıdır. Bilimin ve teknolojinin gelişmediği ve gelişim aşamalarının olduğu dönemlerde insanlar gizleri her zaman kutsamışlardır. İnsanoğlu yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara karşı yücelerden veya gizlerden yardım istemiştir. Maruz kaldığı bir hastalığın çaresinin olmaması, kalbindeki korkularını yenemeyip bir nevi psikolojik motivasyon da sağlayan havas âlimlerine başvurmuştur. Havas âlimleri de insanın ulaşamadığı gök, gök cisimleri ve yıldızlardan yardım alarak insanların sorunlarına karşı çare sunmuşlardır. İnsanların ulaşamadığı gök cisimlerini zor, anlaşılmasız ve çeşitli rumuzlarla ifade etmişlerdir. Böylece herkes yıldızların isimlerini veya rumuzlarını bilemeyecek, havas âlimlerinin elde ettiği itibar ve güç her zaman saygı görecekti. Süslü ifadelerle gökyüzü kuvvetlerinin yeryüzündeki kuvvetlerle birleşip tılsımlar yapılarak doğaüstü olayların gerçekleştiğine inanılmıştır. Havas ilmi kendi içinde de birçok kola ayrılarak zaten anlaşılması güç olan bilgi daha da anlaşılmasız ve karmaşık bir hale gelmiştir. Havas ilmi dünyada bulunan var olan her şeyin bir gize bir sırda dayandığını iddia etmiştir. Böylece her konuda rumuz şekil ve isim üreterek anlaşılması çok zor bir durum haline gelmiştir. Havas

⁵⁷ Çelebi, İlyas, 1997, s. 517.

⁵⁸ "Bina yapan, dalgıçlık yapan her şeytani, bukağılarla(kelepçe, pranga) bağlı olan başkalarını da onun hizmetine verdik." (Sad suresi, 38/37-38.) Yıldırım, 2014, s. 454.

ilmi tılsım amacıyla taşlar, madenler, insanın dışında yaşayan varlıklar yani hayvanlar ve bitkiler üzerine çeşitli telakkilerde bulunmuştur. Belki de bu telakkilerin modern ilimlerin gelişmesine katkısı olmuştur.⁵⁹

Havas ilmi rakamların, harflerin kutsal isimlerin ayet-duaların, gök, gök cisimleri ve yıldızları kendine has üslupla yorumlamış ve bu yorumlara vakıf olan havas âlimleri saydığımız bilgileri mecaz ederek tılsımlar aracılığıyla gizlemlî âlemden haber aldıkları ve eşyaya yani objelere hükmettiklerini ileri sürmüşlerdir. Havas ilminin amacı insanların gücünün yetmediğine karşı bilgi ve araçlar sunmaktır. Düşmanın yenilmesi, insanların hastalıklarına çare bulmak, insanlar arasında muhabbet bağı kurmak ki, makam ve mevki için üst rütbesindeki insanın kalbinin o rütbeye yükselmek isteyen kişiyi sevmesi gibi konularda tılsımların nasıl yapılması gerektiğini bildirmiştir. Havas ilminin neticesinde olan tılsımlar çeşitli eşyalara nakşedilmiş bunlar arasında tıslımlı gömleklere bulunmaktadır.

İslam kültüründe havas ilminin nüvelerini oluşturan ve bu ilmi yaygın şekilde kullananlar Şiiler ve mutasavvıflardır. Şiilerin bu ilme olan ilgisi daha önce de belirttiğimiz gibi Hz. Ali'nin Kur'an'ın havas ilmine vakıf olması ve bu vukufiyetini gelenek olarak ehli beytine aktarmasındandır. Kur'an'ı Kerim'de ilk insanın yaratılışı anlatılırken Hz. Âdem'e isimler öğretildiği geçmektedir. Şiiler bu isimlerin ve sırlarının da Hz. Âdem'e verildiği ve bu sırların silsile olarak peygamberler aracılığıyla Hz. Muhammed (AS)'a ulaştığı ve Hz. Muhammed (AS)'ın da bu sırları Hz. Ali'ye, Hz. Ali'den de Ca'fer es-Sâdık'a ve ehli beytine aktardıklarını belirtmektedirler. Bu yaklaşım aslında 14. yüzyılda ortaya çıkacak olan Hurûfîlik akımına da zemin hazırlamıştır.⁶⁰

İbn Haldun ise Havas ilminin İslam toplumunda var olup yaygınlaşmasında Şii, Bâtını düşünceye yönelen sufilerin etkisiyle olduğunu belirtmektedir⁶¹. Havas ilmi İslam toplumunda Kur'an ayetlerini ve sözcüklerinin saklı esrarlarını anlatarak tılsımlar yapmışlardır. Kur'an'ı Kerim'in havas ilminde kullanılmasına Havâssü'l Kur'an denmektedir.

⁵⁹ Çelebi, 1997 s. 518-520.

⁶⁰ Çelebi, 1997 s. 521.

⁶¹ Çelebi, 1997 s. 518.

2.12. Havâssü'l Kur'an

Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerin ve surelerin belli zamanda okunması veya belli bir düzenle yazılıp kişinin muradı ne ise muradına uygun sonuçlar elde edeceğine inanılan ve bu uygulamaların nasıl olacağını anlatan bilgiye Havâssü'l Kur'an denmektedir.⁶²Tılsımlı gömleklerde de sıkça rastlanılan dua, ayet ve sureler bulunmaktadır. Bu dua, ayet ve surelerin çeşitli maddi yararları bulunduğu inanılmıştır.

Havâssü'l Kur'an ve hadislerde Kur'an'ın havası şöyle ifade olunmaktadır. Bu rivayetlerde Kur'an'ın şifa olduğu (İbn Mâce, "Tıb", 7, 28; Süyûtî, II, 1153), nazara karşı okunmasının şifa sağlayacağı (Buhârî, "Fezâilü'l-Çurân", 10, 14; "Tıb", 32, 34-35, 39, 41) Hz. Peygamber'in göğüs ve boğaz ağrısından şikâyet eden birine Kur'an okumasını tavsiye ettiği (Süyûtî, II, 1153), Mümin suresinin başından üç ayeti ve Âyetü'l-kürsî'yi sabahleyin okuyan kimsenin akşama kadar, akşam okuyanın sabaha kadar korunacağı (Dârimî, "Fezâilü'l-Çurân", 14; Tirmizî, "Fezâilü'l-Çurân", 2), akşam üzeri Bakara suresinin son iki ayetini okuyanın sabaha kadar her türlü afet ve şeytan şerrinden emin olacağı (Buhârî, "Fezâilü'l-Çurân",10) bildirilir. Hz. Âişe, Resûl-i Ekrem hastalandığında İhlâs, Felak ve Nâs surelerini okuyup, kendi kendine üflediğini, hastalığı şiddetlendiğinde ise kendisinin okuyup onun elleriyle mesh ettiğini belirtmiştir. (Buhârî, "Fezâilü'l-Çurân", 14; "Tıb", 32, 34, 39, 41)⁶³

İslam tarihinde Kur'an'ın bätini yani lafız olarak anlatılan ibareden hariç gizli, herkesin anlayamayacağı sadece batin ilmine vakıf kişilerin anlayabileceği görüş bulunmaktadır.⁶⁴ Bu görüşe bätinilik denmektedir. Havâssü'l Kur'an'ın bätinlikle yakından ilişkisi bulunmaktadır.⁶⁵ Çünkü Havâssü'l Kur'an ilmi de ayetlerin anlamlarından ziyade ayetlerin insanların maddi veya manevi ihtiyaçlarına değişik yollardan ulaşmasını hedefleyen bir ilimdir. Mantık olarak baktığımızda Kur'an insanlara hidayet yani doğru yol nedir nasıldır şeklindeki sorulara cevap vermektedir. Kur'an insanların ahlaki yaşamında nasıl hareket

⁶² Eroğlu, Muhammet, "Havâssü'l Kur'an" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1997, C. 16, s. 522. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁶³ Eroğlu, 1997, s. 522.

⁶⁴ Uludağ, Süleyman, "Bâtın İlmî" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1992, C. 5, s. 188. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁶⁵ Eroğlu, 1997, s. 522.

edeceğini konusunda yönlendirir. Lakin fetihlerle geniş coğrafyalara yayılan İslam dini Arap milletlerinin dışındaki halklar tarafından da benimsenmiş ve yüzyıllar içerisinde diğer kültürlerin etki ve katkılarıyla birçok düşünce akımı İslam kültür ve toplumunda benimsenmiştir.

3. İSLAMDA TILSIMIN SİSTEMLEŞMESİ

3.1. Bâtın İlimi

İslam tarihinde Kur'an ayetlerinin zahir (görünen) ve bâtın (görünmeyen, gizli) yani gizli herkesin anlayamayacağı türde iki farklı görüş bulunduğunu savunan bâtın ilminin en kuvvetli savunucuları Şiiler olmuştur. Şia düşüncesinin bâtın ilmini bu kadar savunmasının arkaikinde Hz. Muhammed (AS)'ın Hz. Ali'ye Kur'an'ın bâtın anlamını öğrettiği düşüncesi yatmaktadır.⁶⁶ Nitekim Hz. Muhammed (AS)'ın bazı hadislerinde Hz. Ali hakkında "Ben ilmin, hikmetin şehriyim, Ali de kapısıdır. İlim isteyen kimse bu kapıdan gelsin" buyurmuştur. (Tirmizi, Menâkıb, 20; Hakim, Müstedrek, H.No: 4612, 4613, 4614; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, H.No: 10898) Hz. Muhammed (AS)'ın bir başka hadisinde "Ümmetimin en iyi hüküm vereni Ali b. Ebû Talip'dir." (İbn Abdi'l-Berr, el-İstîâb) buyurmuştur. Ahmed b. Hanbel de: "Rasûlullah (s.a.s.)'ın ashabından Hz. Ali'ye verilen ilim kadar kimseye ilim verilmemiştir." (İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-târîh, II, 406) demiştir.⁶⁷ Bu gibi ifadeler gerek ehli-sünnet ve gerekse Şia dediğimiz düşünce akımlarında kabul görmüştür. Lakin Şia düşüncesi dini bir düşünceden ziyade siyasi bir hareket de olduğundan ve bu hareketin ruhani simgesi Hz. Ali'de olduğundan Şia akımı bâtın ilmini sahiplenmiş ve bu konuda katkılarda bulunmuşlardır. Şia düşüncesine göre Hz. Ali'den sonra bâtın ilmi ehli beytine intikal etmiştir. İslam kültüründe hem Şia hem de ehli-sünnet mensuplarının saygıyla andıkları Hz. Ali'nin torunu Ca'fer es-Sâdık batın ilminin Hz. Ali'den sonraki kurucusu gibi algılanmıştır ve bu ilim Hz. Ali'nin soyundan gelen imamlar ve büyük Şii âlimleri tarafından birbirlerine nakledilerek öğretilmiştir.⁶⁸ Konumuzda da değindiğimiz gibi bâtın ilmi herkesin anlayamayacağı sadece ilimde çok yüksek mertebelerde olan şahsiyetler tarafından anlaşılıp halkın ihtiyaçları seviyesinde halka anlatılmıştır. Şia düşüncesi bâtın ilminin varlığını Kur'an da delil olarak göstermiştir. "Bu muazzam kitabı sana indiren o'dur. Onun ayetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar Kitabın esasıdır. Ayetlerin bir kısmı ise müşabihtir." Ve ayetin ilerleyen kısmındaki şu ifadelerle kendilerine haklılık payı çıkarmışlardır." Hâlbuki onların

⁶⁶ Uludağ, 1992 s. 188.

⁶⁷ <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/ilim-sehrinin-kapisi-hz-ali-r-a/6072>

⁶⁸ Uludağ, 1992 s. 188.

hakikatini, gerçek yorumunu Allah'tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler...”(Al-i İmran 3/7.)⁶⁹ Bu ayette ilimde ileri gidenleri kendileri olarak yorumlamışlardır.⁷⁰

Bâtın ilmi Şia dışında vücut bulması tasavvuf ilminde ve yaşam tarzında vücut bulmuştur. Çünkü tasavvuf İslam dininin zahir yani açık-görünen bâtın yani kapalı-gizli hükümleri sınırları çerçevesinde ruhani yaşam tarzıdır. Mutasavvıflar İslam dinini yorumlarken zahir ve bâtın olmak üzere iki ana gruba ayırmışlardır. Tasavvuf ehli ayetlerdeki gizli-bâtın anlamlarının derinlikleri incelemiş ve ayetlerin deruni anlamlarının neler olabileceğini ortaya koymuşlardır. Her ne kadar ayetlerin bâtın anlamlarını anlatsalar da halk kesiminin bu deruni manaları anlayıp hissetmekte sınırlı kalacaklarını ifade etmişler bunu ancak tasavvufta yüksek mertebelerde olan uluların anlayabileceğini söylemişlerdir. Batin ilminin bu denli gizli zor herkesin anlayamayacağı şekilde ifade olunması insanın tabiatı gereği gizli olana karşı ilgi uyandırmıştır. Bâtın ilmiyle ilgilenenlere ya da bu konuda yüksek mertebelerde olduklarına inandıkları tasavvuf ulularına büyük saygı ve sevgi duymuşlardır. Buna binaen de bâtın ilmiyle ilgilenen insanlar batin ilmini gizemli hale getirerek toplumdaki yerlerini kuvvetlendirmişlerdir.

Tasavvuf düşüncesinde bâtın ilmine sezgi yoluyla ulaşılabilceği düşüncesi vardır. Tasavvufta sezgisel düşünce için ‘keşf’ ifadesi kullanılmaktadır. ‘Keşf’ herkesin görüp anlayamadığı sadece tasavvuf ulularının kalplerinde oluşan his ve duyguların akıllarındaki düşünceyi yorumlamasına denir. Tasavvuf ehli âlimler bâtın ilmi için Kur’an’ı Kerim’de Musa ile adı verilmese de tefsirlerde Hızır’ın hikâyesini örnek alırlar. Kur’an’ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır; “Orada bizim seçkin kullarımızdan öyle bir has kulumuzu buldular ki Biz ona lütfedip, nezdimizden rabbanî bir ilim öğretmiştik. "Üstadım" dedi Mûsâ, "Sana öğretilen bu ilimden bana da bir şeyler öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" "Doğrusu" dedi, "sen benimle beraberliğe sabredemezsin. Bütün yönleriyle kavrayamadığın meseleler karşısında nasıl kendini tutabilirsin ki?" (Kehf 18/66, 67, 68)⁷¹ Şeklinde devam eden bu kıssa da ilim sahibi kişinin yaptığı ilginç uygulamalara Hz. Musa müdahale etmiş lakin ilim sahibi kişi her defasında sen sabredemeyip anlayamazsın yaptığım işler görünenden çok farklıdır

⁶⁹ Yıldırım, 2014, s. 49.

⁷⁰ http://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/110ayet_isiginda_imam_ali/icindekiler.htm

⁷¹ Yıldırım, 2014, s. 300.

şeklinde cevaplar vermiştir. Tasavvuf ehli de bu ayetlerden yola çıkarak kendi bâtni his ve düşüncelerine delil telakki etmişlerdir.

Böylece sufiler Kur'an'ın gizli olan anlamlarını hissedebilir ve yaşadıkları devre göre yorumlayıp halkın anlayacağı düzeyde aktarmışlardır. Tılsımlı gömlekler Bektaşî dervişlerinin ileri gelenleri keşf düşüncesiyle şekil, sembol, vefk, dua ayetlerin hangilerinin padişahın hangi ihtiyacına faydalı olacağına bu yolla karar kılarlardı. İslam tarihinde batini hareketi şeklinde vuku bulan bâtnilik siyasi hareketiyle bâtn ilmini karıştırmamak gerekir. Nitekim bâtn ilmi geniş çevrelere hitap ederken bâtni hareketi hem dini hem de siyasi bir hareket olarak ortaya çıkmış ve her türlü aşırılığı kendi için mubah sayarak hareket etmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere bâtnilik Kur'an'ın yukarıda anlattığım metotlarla yorumlamak istemiş aşırılığa giderek siyasi hareketinin düşüncesine uygun söylevler ve inançlar geliştirerek batini metotları aşırılığa çekmiştir.

İslam literatürü ve düşünce tarihinde bâtn ilmini İslam dinine uyarlayarak kuramsallaştıran tek akım Hurûfiliktir. Hurûflik düşüncesi İslam kültüründe harflerin rakamların dua ve ayetlerin bâtni şekilde yorumlanmasının en iyi örneklerini vermiştir. Tılsımlı gömleklerin yapılmasında da bu akımın yöntemleri kullanılmıştır.

3.2. Hurûflik

Hurûflik harflerin gizli anlamlar içerdiği düşüncesini ortaya atan bir akımdır. Daha önce de değindiğim gibi çok geniş coğrafyaya yayılan İslam dini bu coğrafyalarda karşılaştığı kadim kültür ve dinlerin kutsallarını İslam dini potasında rafine ederek İslamileştirmişlerdir. Hurûfliğin ortaya çıktığı 14. yüzyıla kadar harfleri ve bunların rakamsal karşılığı olan ebcedi İslam toplumu çeşitli şekillerde kullanmışlardır. 14. yüzyıla gelindiğinde İran'ın kuzeyinde Fazlullah-ı Hurûfî tarafından bâtni yorumların da etkisiyle harflerin yorumlanması kuramsallaştırılmıştır. Fazlullah-ı Hurûfî'den önce çeşitli tasavvuf ehli ve İslam âlimleri Hurûfliğe benzer veya aynilik teşkil eden metotlarla Kur'an'ı yorumlamışlardır. Harflerin yorumlanıp işaret ettiği manalar ve bunların kullanımını derli toplu ortaya koyup yayan Fazlullah-ı Hurûfî olmuştur. Fazlullah-ı Hurûfî çeşitli tevil metotlarını kullanarak yani bilinen kabul edilen bilgiyi farklı şekillerde yorumlayarak harfleri sayılarla ilişkilendirerek Kur'an'ı

dolayısıyla İslam dininin kurallarını kendi bakış açısından yorumlamış, Arap ve mensubu olduğu İran'ın dili Fars alfabesinde vücut buldurmuştur. Kur'an'ın lisanı Arapça da yirmi sekiz harf, İran'ın dili Fars alfabesinde ise 32 harf bulunmakta idi. Arapça ile Farsça arasındaki dört harf fazlalığını şöyle gidermiştir; Fars alfabesindeki fazla dört harfin (ك-ز ج ب) yerine Arapçadaki lâmelif (ل) bulunmaktadır. Bu harf yani lamelif okunduğu gibi yazılırsa dört harf eder. (ل م ا ف) Arapça ile Farsça arasındaki harf fazlalığı sorununa çözüm getiren Fazlullah insanoğlunu harflerle yorumlamıştır. İnsan doğarken dünyaya iki kaş, dört kirpik ve bir saçtan müteşekkil yedi siyah hat üzerine doğar.⁷² İnsan annesinden bu şekilde doğduğundan bu yedi siyah hatta hututu ümmiye yani anne hatları denir. Anne hatlarının yerleri de (kaşların, kirpiklerin ve saçın yüz üzerinde bulunan mahalleri) hesaplanınca ön dört rakamına ulaşırız. Erkeğin ergenlik çağında ortaya çıkan yüzünün sağında ve solunda bulunan sakal üst dudağının üstünde bulunan sağlı sollu bıyık, sağ ve sol burun deliklerinde belirginleşen kıllar ve dudak altında çene bölgesinde oluşan kıllara da hutut-i ebiyye yani baba hatları denir. Bu kılların bulunduğu yerler de toplanınca ön dört sayısını elde etmiş oluruz. Böylece anne ve baba hatlarını topladığımızda yirmi sekiz rakamına ulaşırız ki bu rakam Arap alfabesinin de bulunan harflerin rakamıdır. Aynı zamanda bu yirmi sekiz harf Kur'an'ı temsil etmektedir. Saç ve dudak altındaki kılları ortadan ikiye ayırdığımızda dört hat daha elde etmiş oluyoruz bu dört hattı anne ve baba hatlarının toplamı olan yirmi sekiz rakamıyla topladığımızda 32 rakamına ulaşılır ki bu da Fars alfabesinin harf sayısıdır. Aynı zamanda Hurûfîler için kutsal olan ve Fazlullah-ı Hurûfî tarafından Fars alfabesiyle yazılan Câvidânnâme'de bu otuz iki harfe denk gelmektedir.⁷³

Hurûfî bakış açısı Kur'an'ı şöyle yorumlamaktadır; Kur'an'ın ilk suresi Fatiha'dır. Fatiha suresi Kur'an'ın ana suresidir ve yedi ayetten oluşur, yedi de adı vardır. Aslında Fatiha suresinin yirmiye yakın adı olmasına karşın Hurûfîler yedi ad kabul etmektedirler. Fatiha suresinin yedi ayetten ve ilk sure oluşundan dolayı anne hattına karşılıktır. Fatiha suresinin okunup iki avuç arasına üflenip, yüze sürülmesi anne hattına işarettir. Fatiha suresi okunduktan sonra "Âmin" denilirse Hurûfîler âmini sekizinci ayet olarak kabul ederler. Hz

⁷² Aksu, Hüsamettin, "Fazlullah-ı Hurûfî" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1995, C. 12, s. 278. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

⁷³ Aksu, 1995, s. 278.

Muhammed (AS) bir hadisinde şöyle buyurdu; ‘...(Hz Muhammed) Saçlarını önden ayırarak sağa sola bırakır olmuşlardır.’⁷⁴ Hurûfîler saçların ortadan ikiye ayrılma hadisini kendi düşünce eksenlerinde yorumlayarak baba hatlarını bazen sekiz rakamına çıkarmaktadırlar.⁷⁵ (Şekil 7.)

Şekil 7. Fazlullah-ı Hurûfî'nin temsili resmi (Ballı, Hüseyin Hasan, 2013, s. Kapak.)

Fatiha suresinde Arap alfabesinde bulunan yirmi sekiz harften yirmi bir harf bulunmaktadır. Bu yirmi bir harf yedi rakamının üç katıdır. Ayrıca Fatiha suresinin yazımında Arap alfabesinden yedi harf bulunmamaktadır. Fatiha suresinde yedi harf bulunmadığı gibi kadının yüzünde de baba hattı olan kıllar yoktur. Fatiha suresinin bir adı da Ümmül kitaptır yani kitapların anası anlamına gelmektedir ki burada aynı zamanda kadına işaret edilmektedir. Tılsımlı gömlelerde sıkça rastladığımız Hurûf-ı Mukattaa içinde Hurûfîlik şu bakışı getirmiştir; Kur'an'ın gizemi Kur'an'da bulunan 29 surenin başında bulunan Hurûf-ı Mukattaa harflerindedir. Bu Hurûf-ı Mukattaa harflerinin toplam adeti 78'dir. Yedi harfi insan da bulunan anne hatları olarak kabul edersek diğer sekiz rakamını da yukarıda belirttiğim gibi

⁷⁴ Aksu, 1995, s. 278.

⁷⁵ Aksu, 1995, s. 278.

saçların ortadan ikiye ayrılmasıyla baba hatlarına ulaşmış olmaktadır. Ayrıca bu yetmiş sekiz harfin mükerrer harfleri çıkartırsak ön dört harf olmaktadır. Bu ön dört harf hem anne hattı hal ve mahallerini hem de baba hattının hal ve mahallerini içermektedir. Bu ön dört harf okunduğu gibi yazılırsa rakam on yedi harfe çıkmaktadır ki Müslüman olan bir kimsenin bir günde kılmakla yükümlü olduğu farz namazı rekâtları demektir. Bu on yedi harfe yapılmasına hüküm verilmiş anlamına gelen muhkemat denir. Burada namaz muhkemata işaretler. Bu on yedi harf dışında kalan on bir harfe de müteşabihat denir. Yolculuk halindeki bir Müslümanın seferi olarak kıldığı namaz rekâtı adedi on birdir. Muhkemat olan on yedi rakamıyla müteşabihat olan on bir rakamının toplamı yirmi sekiz etmektedir. Fazlullah-ı Hurûfî dinin ana hükümlerinden bir olan namazı Arap alfabesinin harf adedi olan yirmi sekiz harfle yorumlar, insanın varlığını da (baba-anne hattı) Fars alfabesinin sayısal adedi otuz iki rakamına uygular.⁷⁶

Kur'an'ı Kerim'de "Bu Allah'ın fazlıdır" (Lütuftur) (Maide5/54)⁷⁷ şeklinde geçen ibare ve "Bu rabbimin fazlındandır.(Lütfundandır)"(Neml 27/40.)⁷⁸ anlamlarındaki ayetlerden yola çıkarak fazl sözcüğüyle anlatılmak istenenin kendisi olduğunu ve Kur'an'da var olan bütün fazl sözcüklerinde kendisine işaret edildiğini söyler. Fazlullah-ı Hurûfî bu yaklaşımıyla kendisini kutsallaştırmıştır ve tarafları arasında yüksek mertebelerde görülmüştür. Fazlullah Anne ve Baba hatları şeklinde ifade insanın yüzündeki hat kompozisyonuna ilaveten insanın yüzünde f z l yani Fazl isminin oluştuğunu dile getirerek kendisinin insanlığa gönderilmiş üstün bir kişilik olarak ifadesi olduğunu söyler. (ف, ض, ل). Fazlullah'ın harflerle olan münasebeti onu te'vil yani kelimenin ve cümlenin anlaşılabilir anlamından farklı yorumları yapılan ve bir nevi bâtinî bir metot olan te'ville Kur'an'ı açıklamaya çalışmıştır. Kur'an'ın gerçek manasını sadece kendisinin anlayıp bildiğini ve Süleyman peygamberin Saba melikesi Belkıs'la aralarında geçen hikâyesinde Süleyman'ın ricalinde bulunun bir kişi için "Kitaptan ilim sahibi olan zat"(Neml 27/40.)⁷⁹ şeklindeki ibare de aslının kendisine delalet ettiğini söyler.⁸⁰ Hurûfîler ve ehli tasavvuf mensupları için

⁷⁶ Aksu, 1998, s. 408-409.

⁷⁷ Yıldırım, 2014, s. 116.

⁷⁸ Yıldırım, 2014, s. 379.

⁷⁹ Yıldırım, 2014, s. 379.

⁸⁰ Aksu, 1998, s. 409.

Kur'an'da geçen ve sözcüğü "Ol" anlamına gelen kün (نك) sözcüğü Hurûfler için var olmayı telakki eder. Kün sözcüğünün yazılışı iki harften Arapça K (ك) ve Nun (ن) harflerinden oluşmaktadır. Bu iki harfin okunuşunda Arapça olarak altı harf sesi söylenir (ن و ك ا ف ن). Böyle bir yaklaşımla altı sayısı elde edilir ve bu altı sayısı da yaratılışın ana özelliklerinden olan altı yöne tekabül eder. Kur'an'da geçen "Kün feyekün" (Ol deyince hemen oluverir.) (Yasin 36/82.)⁸¹ Anlamına gelen ayetten yola çıkarak Kün sözcüğü dünyanın ve diğer gezegenlerin yaratılışına işaretler şeklinde yorumlar getirilebilir.

Hurûfler seçtikleri herhangi bir konu üzerinde istedikleri sayısal değeri tutturamazlarsa kendi metotları olan harflerin sayımını da tevil ederler Şöyle ki; Şayet yorumladıkları sözcük Hurûfler açısından kutsal veya yorumsal destekler sağlayıp sayısal değerde eksiklikler varsa harfin şekli üzerinde arayışa gidilir. Örneğin bir olgunun ifade ettiği sözcüğün harf sayımını yirmi olsun ama Hurûfler için olması gereken sayısal değer ise yirmi birse bu sözcüğün içinde geçen noktalı harfe bakılır ve harfin noktası da sayısal değer olarak sayılır. İkinci bir örnek olarak insan yüzündeki kirpiklerin sayısal adeti dört olup buna hal denir yani oluşum denmektedir. Bir de bu kirpiklerin bulunduğu yere mahal adı verilmektedir. Kirpik sayısı dört ve kirpiklerin buldukları mahal de dört olunca sekiz sayısal değerine ulaşmış olmaktadır. Hurûfler bu ve bu gibi yaklaşımlarla istedikleri sayısal değere ulaşmakta zorluk çekmemişlerdir. Hurûflerin sözcüklerin sayısal değerini elde ettikleri diğer bir metot da harflerin okunduğu gibi yazılıp ortaya çıkan harf sayılarını kullanmalarıdır. Hurûfler vukufiyetlerini geniş tutarak evrende olan her şeyi harf ve sayısal açıdan yorumlamışlar farklı rakamlara ulaşmak istendiğinde Mevalidi Selase (cansız varlıklar, bitki ve hayvanat), Anasır-ı Erbaa (Ateş, hava, su toprak) Havassı Hamse (Göz, kulak, burun, dil ve doku) Şeş Cihet(ileri, geri, sağ, sol, ön ve arka) Seba Semavat (yedi kat gök) Heşt Bihışt (Kur'an'da isimleri geçen sekiz cennet adı) ve Nüh Felek (Dokuz gök cismi; Ay, Güneş bazı gezegen ve yıldız isimleri)⁸² gibi kâinatın varlığını çeşitli tabirlere ayırarak Kur'an'dan veya insan varlığındaki oluşlarla daha önce belirttiğimiz Hattı Ümmiye ve Hattı Ebiyye yani anne ve baba hatlarını bu tabirlerle karşılaştırıp birbirleriyle alaka kurarlar.

⁸¹ Yıldırım, 2014, s. 444.

⁸² Aksu, 1998, s. 409.

Bütün dini kaideler ve emirler Kur'an'ın yazım alfabetesi Arapça'daki yirmi sekiz harf ve Fazlullah'ın Kur'an'ın açıklaması olarak ifade ettiği kendi kitabı Câvidânnâme'nin yazım dili Farsçadaki 32 harfe uyarlanarak anne ve baba hattına uydurulur. Burada değindiğimiz konulardan cihetle Hurûfîler ayet ve hadisleri kendilerinin tevil metotlarından eleyerek hurûf düşüncesine uyarlamışlardır. Eğer istenilen sayısal değer elde edilemiyorsa çeşitli matematiksel hesaplamalara başvurulur istenilen sayısal değer bulunmuş olmaktadır. Fazlullah'ın ve Hurûfîlerin İslam'a getirdikleri sistematik yeni bâtını yaklaşım halk çevrelerinde ilgi uyandırmış. Lakin buldukları yerlerde siyasi mücadelelere girişmeleri Hurûfîlerin sonunu getirmiştir. 14. yüzyılın ikinci yarısında taraftarları sayesinde güç kazanan Fazlullah-ı Hurûfî Timur'un ilim adamları tarafından görüşlerinden dolayı dinden çıkmış kabul edilerek yakalanması hakkında fetva verilmiştir. Timur'un oğlu tarafından yakalanıp hapsedilen Fazlullah Timur'un hâkimleri tarafından yargılanıp 1394 yılında idam edilmiştir.⁸³ Fazlullah döneminde Kuzey İran ve Özbekistan'da taraftarlar kitlesine ulaşan Hurûfîlik Fazlullah'ın idamından sonra da etkisini bir süre sürdürmüş ve onun yerine halifesi geçmiştir. Hurûfîliğin aykırı düşüncesinden dolayı Hurûfîler devamlı bir şekilde takibata maruz kalmışlar ve yakalanan liderleri çok ağır idamlarla (yakılarak-derileri yüzülerek) idam edilmişlerdir. Bu gibi işkence ve idamlardan dolayı Hurûfîler çeşitli İslam coğrafyalarına göçmüşler ve buldukları yerde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu coğrafyalarda biri de Anadolu topraklarıdır. Hurûfîlerin devlet nezdinde bu kadar sevilmemesinin asıl nedenlerinden biri İslam dinine getirdikleri İslam toplumunun yapısına aykırı yorumlar ve bir diğer nedeni de belki de en önemli olanı dürüstlüğü ve adaleti savunmalarından kaynaklanmaktadır. Hurûfî dervişleri için "dervîşân-ı helâl-hôr ve râst-gûy" (helâl yiyen ve doğru söyleyenin dervişleri) gibi ifadeler onları açıkça ifade eder.⁸⁴

Hurûfîler Anadolu topraklarında devlet takibinden kurtulmak için kendi düşünce yapılarına da müsaitlik sunan tarikat dergâhlarına intisap etmişler Seyyid, Hâce, Emir, Derviş ve Mevlana lakaplarını kullanmışlardır.

Fazlullah-ı Hurûfî'nin idamından sonra Timur'un takipleri ve işkenceci yöntemlerinden dolayı Hurûfî şeyh ve müritlerinden bazıları Anadolu topraklarına

⁸³ Aksu, 1998, s. 409.

⁸⁴ Aksu, 1998, s. 409.

yerleşmişlerdir. Fazlullah'ın hem damadı hem de halifesi olan Ali el Ala da Kırşehir'e giderek Hacı Bektaşî tekkesine girmiş ve Hurûflik faaliyetlerine bu tekke de devam etmiştir. Tekke de bulunan Bektaşî dervişlerine üstü kapalı olarak Hurûflik düşüncesini aşlamıştır. Hurûflik üzerine değerli çalışması bulunan Abdülbaki Gölpınarlı, Buhara da takibatlar ve işkencelere maruz kalan Hurûflerin, kendi inançlarını anlatan kitaplarla Anadolu'ya geldiklerini ve Hurûflik üzerine Anadolu da faaliyette bulduklarını anlatır.⁸⁵ Hurûfî Şair Nesimi Hacı Bayram Veliyle Ankara'da görüşmüş Anadolu topraklarında çeşitli şehir ve kasabaları gezerek Hurûfliği yaymakla görevli davetçileri yetiştirmiş Alevi-Bektaşî-Anadolu kültüründe Nesimin şiirleri beğenilmiş Bektaşî-Alevi mensupları Nesimin kendilerinden olduğunu dile getirmişlerdir. Hem Aleviler hem de Bektaşiler şair Nesimî'yi kendi ulularından saymışlardır. Böyle Hurûflik Bektaşî-alevi görünümlü bir şekilde Anadolu topraklarında yayılmıştır. Hurûfliğin Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı sarayına kadar nüfuz ettiği ve Fatih'in Hurûflik düşüncesinden etkilendiği bilinmektedir.⁸⁶ Hurûflerin aykırı düşüncelerinin takibat ve işkence görmesinde belki de Hurûflerin yönetici erklerine yakın olup, iktidar erklerinin tasarruflarında etkili olmaya çalışmalarıdır. Hurûfler Buhara ve diğer kaçtıkları ülkelerde siyasi tutumlarından dolayı yönetici erklerinden tepki çekmişler ve sonuç olarak işkenceyle idam edilmişlerdir. Yukarıda da değindiğimiz gibi Hurûfler Bektaşî tekkelerinde kendilerine yaşam alanı bulmuşlardır. Osmanlı askeri sistemindeki Yeniçeri ocağı Bektaşî dergâhına bağlıydı. Hurûflerin Bektaşî dergâhında Bektaşî dervişi görünümlü olmaları ve onların Osmanlı yönetici erklerine ulaşmak için yeniçeri ocağında içinde Bektaşî duygulu Hurûfî düşünceli müritler yetiştirmeye itmiştir. Hurûfler bu yolla Osmanlı sarayına girmişler ve Fatih'in ilim meclisi toplantılarına katılmışlardır. Vezir Mahmut Paşa Osmanlı sarayında Hurûflerin etkisinin artması, Fatih Sultan Mehmet'in Hurûflerden etkilenmesi üzere devlet ricali uyarılmış ve bir şekilde padişahı da ikna ederek Hurûfleri yakalayıp Edirne'de halkın yardımı ve katılımıyla yakılarak idam edilmişler.⁸⁷ Hurûfler ilerleyen yüzyıllarda Osmanlı topraklarında faaliyetlerine devam etmişler devamlı olarak devletin takibatından kurtulamamışlar sürgün veya idamla cezalandırılmışlardır. Hurûfler Bektaşî dergâhlarında

⁸⁵ Aksu, 1998, s. 410.

⁸⁶ Aksu, 1998, s. 411.

<http://www.edirnehaber.org/yazar/902/w6-fatih-doneminde-edirne-yakilan-hurufiler.html>

⁸⁷ Aksu, 1998, s. 411.

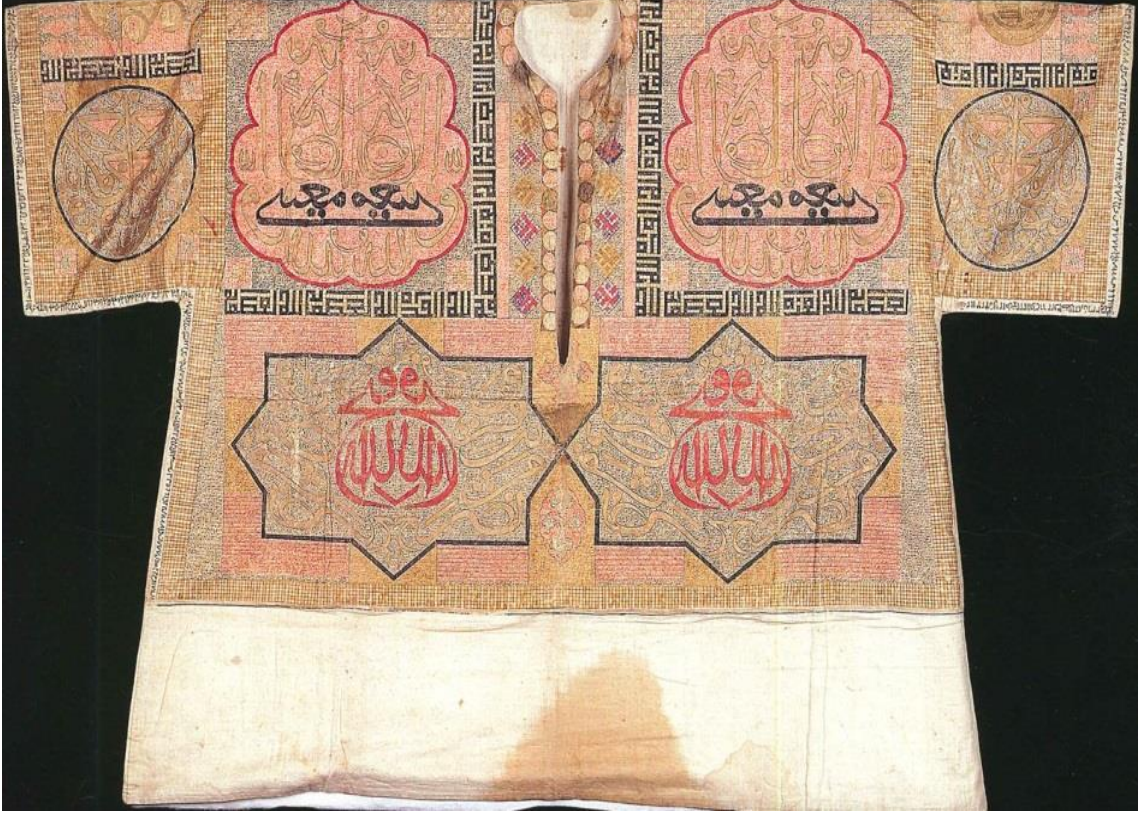
<http://www.edirnehaber.org/yazar/902/w6-fatih-doneminde-edirne-yakilan-hurufiler.html>

kendilerini Bektaşî dervişi ve şeyhleri olarak gizlenmişler Hurûflik inanç ve düşüncelerini Bektaşilik inanç ve düşüncesine yerleştirmişlerdir.⁸⁸ Hurûfler bu yolla Osmanlı dini, sosyal, siyasi ve kültürel yaşamına etki etmişler ve devlet ricali, yeniçeri ocağı ve halk kitlelerinde taraftar bulmuşlardır. Hurûflerin Osmanlı topraklarında etki ve etkinlikleri kültürel ve dini yaşamda da etkisini göstermiş tezimin ana düşünce odağı olan tılsımlı gömlelerde Hurûflik etkisi deliller oluşturmaktır. Harflerin esrarı, rakamlar, semboller, şekiller, rumuzlar gibi argümanları kuramsallaştırmışlar ve bunlar üzerinde telakkilerde bulunmuşlardır. İslam tarihinde harflerin esrarı ve bu düşünceden çıkan türevleri sistematik olarak ortaya koyan Hurûflerdir. Tılsımlı gömleler üzerinde bulunan harf rakam sembol, şekil ve rumuzlardan anlamlı bir düşünce çıkarırsak bu ancak Hurûflik düşüncesiyle olur. Hangi harfin ve harflerin neye iyi geldiği ve bu harf hesaplarının neye delalet ettiği şekiller, semboller ve rumuzlarla hangi gizlemlerle gücün ortaya çıktığını Hurûflerden öğreniyoruz. Hurûflerin Kur'an ayetlerini kendi düşünce eksenlerinde tevil etmeleri ve yukarıda değindiğim Fatiha suresinin yorumuna benzer düşünceleri beni Hurûflerin tılsımlı gömleler üzerindeki etkisine götürdü. Hurûflik 14. yüzyıl da çıkmış bir akım olmasına rağmen kullandığı argümanlar Hurûflikten de önce kullanılmaktaydı. Hurûflik bu argümanlara son şeklini verip sistemleştirmiştir. Topkapı Sarayı Müzesinde Koleksiyonu Padişah Kıyafetleri bölümünde bulunan gömlelerin bir kaçında insan yüzü suret yazıyla şekillendirilmiş gömleler bulunmaktadır. (Örnek Gömlek, TSM Padişah Elbiseleri, 13/1185)⁸⁹ Bu yüz şekiller gömleler giyildiğinde baş kısmı aşağıya doğru gelmektedir. Fatiha suresini Hurûflik bakış açısıyla anlatmamın sebebi bu gömlektir. Gömleğin üzerinde bulunan yüz şekli bizlere anne ve baba hatlarını hatırlatmaktadır. (Şekil 8., 8.1., 8.1.1.)

Tılsımlı gömleler üzerinde bulunan şekil ve semboller büyü veya tılsım yapımında kullanılan esrarengiz, gizemli kutsallardan oluşur. Bu gizemli kutsallardan ilk dikkat çeken ise Bedûh diye isimlendirilen yarı tanrısal bir varlıktır.

⁸⁸ Aksu, 1998, s. 411.

⁸⁹ Tezcan, 2011, s. 58-59.

Şekil 8. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Kıyafetlerinde III. Murat'a atfedilen gömlek (Tezcan, H., 2006, s. 72.) Gömleğin ön kısmındaki yıldız betimlemelerinin içinde müsenna yazıyla “Nasrun minellahi ve fethun karib” “Allah'tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer! Müminlere bunları müjdele!” (Saf 61/13.)⁹⁰, Kol kısmında daire içinde müsenna yazıyla Allah'ın isimlerinden “Ya Hayyu, ya Kayyum”, “Daima diri, herşeyi ayakta tutan” yazılmıştır.

⁹⁰ Yıldırım, 2014, s. 551.

Şekil 8.1. Gömleğin ön tarafından yakın ayrıntı. (Tezcan, H., 2011, s. 59.)

Şekil 8.1.1 Gümleğin ön tarafı ters çevrildiğinde yüz şekli ortaya çıkmaktadır (Tezcan, H., 2011, s. 59.)

4. TILSIMDA SEMBOLİZM

4.1. Şekillerle Sembolizm

4.1.1. Bedûh

Büyü veya tılsım yapımında gizlemlerle güçleri ortaya çıkarıp büyüünün veya tılsımın etkili olabilmesi için çeşitli esrarlı isim veya şekle ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç anlamı olmayan veya anlamı garip olan bir sözcük üzerinden genellikle yarı tanrısal, meleğimsi veya doğaüstü güçleri olan bir varlığa kutsiyet atfederek yapılır. Bu gibi yapılardan biride Bedûh'tur. Bedûh'un (ب د و ح) ne anlama geldiği köken itibariyle bilinmese de Bedûh'a atfedilen görev ve güçlerden onun ya Allah'ın isimlerinden biri ya melek ya da İslam kültür tarihinde yerini almış olan Hızır gibi görünmez bir şahsiyet şeklinde anlaşılmaktadır.⁹¹

Osmanlı toplumunda büyük sevgi ve saygı görmüş olan Bedûh her derde deva olmasından dolayı çok çeşitli amaç ve şekillerde kullanılmıştır. Bedûh tılsımlı gömlekler üzerinde çeşitli vefk şekilleriyle yazılıp çizilmiştir. Bedûh'a atfen bir kaç vefk yapılmıştır. Bu vefkler şöyledir; a) Büyük bir kare içine çizilmiş dokuz adet küçük kareciklerin sağ ve sol başlangıçlarının içine Bedûh (ب د و ح) isminin harf harf (ب د و ح) yazılmasıyla yapılan vefktir bu vefke harf vefki de denmektedir. Boş kalan diğer kareciklere Bedûh isminin harflerinin ebced karşılığı gelen harfler yazılmaktadır. (Şekil 9.)

⁹¹ AYTEKİN, Fatih, "Tılsımlı Gömleklere Farklı Bir Bakış Açısı" İSTYAM 2013 Uluslararası Tarihi Yarımada Sempozyumu, Editör, Doç. Dr. Nazlı Ferah Akıncı, İstanbul 2014, s. 282.

د	ط	ب
ز	ه	و
ح	ا	و

Şekil 9. Harflerle Bedûh adının yazıldığı vefk örneğinin çizimi (Kallek C., 1992, s. 337.)

b) Bedûh harflerin ebced karşılığı olan rakamların karecikler içine yazılmasıdır. (٢ د ٤ و ٦ ح ٨ ب)
 ب) B 2 D 4 V 6 H 8 ebced karşılığı rakamdır. Bu rakamların bir araya getirilmesi de Bedûh'un rakamsal karşılığı olan 2468 rakamıdır. Ayrıca ilk insan Hz. Âdem (١١ د ٤ م ٤٠) A 1 D 4 M 40 isminin harflerinin ebced sayısal değeri kırk beş rakamıdır. Bedûh vefkinin sayılarını sağdan sola, soldan sağa, yukarıdan aşağıya ve çapraz şekilde topladığımızda kırk beş rakamını çıkmaktadır. Bu hesaplardan dolayı Hz. Âdem ile Bedûh arasında münasebet kurulmuştur. Ayrıca Hz. Âdem'in eşi Havva'nın (١١ ح ٨ و ٤) H 8 V 4 E 1 harflerinin rakamsal karşılıkları 15 rakamını vermektedir ki bu rakamda Hz. Âdem için topladığımız karenin tek sütunun sayısal değerini vermektedir. Böylece bu Bedûh vefkiyle Hz. Âdem ve Havva'yı ilişkilendirilerek yapılacak olan tılsım kuvvetlendirilmiş olmaktadır. Tılsım da esas olan güçlü simgelerdir. Hurûfliğin insanı çeşitli varlıklar ve şekillerle kökenini yorumlayan, düşüncesi, Bedûh'u ilk insanla ilişkilendirip kutsiyetini genişleterek kökleştirmiş böylece tılsımın etki ve gücünü arttırmıştır. (Şekil 8.1.)

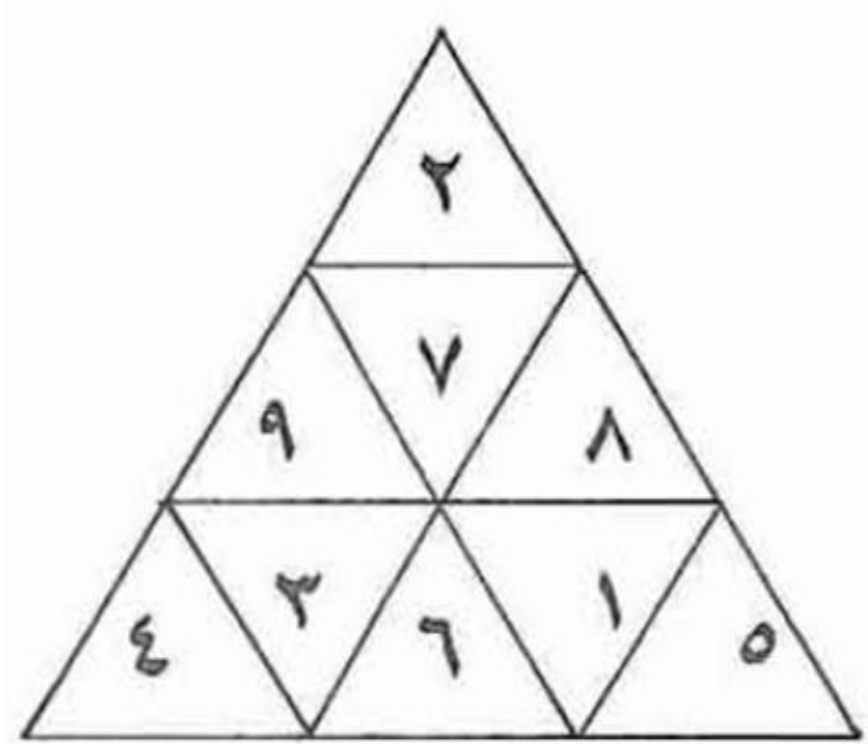
ε	9	γ
γ	0	γ
λ	1	6

Şekil 9.1. Bedûh adının harflerinin sayısal değerlerinin yazılmış olduğu vefk örneğinin çizimi (Kallek C., 1992, s. 337.)

c) Üçgen şeklindeki (Şekil 9.1.1.) Bedûh vefki Hz. Süleyman peygamberin mührüyle ilişkilendirilmiştir. Hz. Süleyman peygamberin Mührü iki üçgenin iç içe geçmesiyle oluşan altı köşeli yıldızdır⁹². Bu ilişkilendirme Bedûh'a yüklenen gücü ve kutsallığı arttırmış ve Bedûh vefki ihtiyaç duyulan her olayda kullanılmıştır. Bedûh'a yüklenen kutsallıktan dolayı tılsım yapılan her gömleğe Bedûh'un çeşitli vefkleri yazılarak tılsımlar kuvvetlendirilmiştir. Büyük bir karenin içine çizilmiş dokuz küçük karecik diye nitelendirdiğim Bedûh vefkinin ilkinde vefki oluşturan sayılardan ve Bedûh adının rakamsal karşılığı olan 2468 sayısının rakamları çift haneli rakamlardır. Eğer tılsım iyilik için yapılacaksa bu çift haneli rakamlar kullanılarak yapılırdı. Eğer amaç birine kötülük ise Bedûh vefkinin içinde olan ve tek haneli rakamlardan oluşan 9, 1, 3, 5, 7 rakamları ile kötülük tılsımı yapılırdı. Amaç hem iyilik hem de kötülük ya da karşı tarafa zarar verdimenirse çift haneli ve tek haneli rakamlar bir arada kullanılarak tılsım yapılırdı. Bedûh vefkinin kutsiyetini arttırmak için kareyi oluşturan kare çizgileri Bismillahirrahmanirrahim (İzzeti ve ikramı sonsuz olan Allah'ın adıyla) olarak yazılırdı. (Şekil 9.1.2.) Bedûh; harfler, sayılar ve çeşitli kutsiyetlerle örtüştürülmüştür. Bedûhla aynı zamanda gök cisimlerinden olan Zühal yıldızı(Satürn) ile de bağlantı

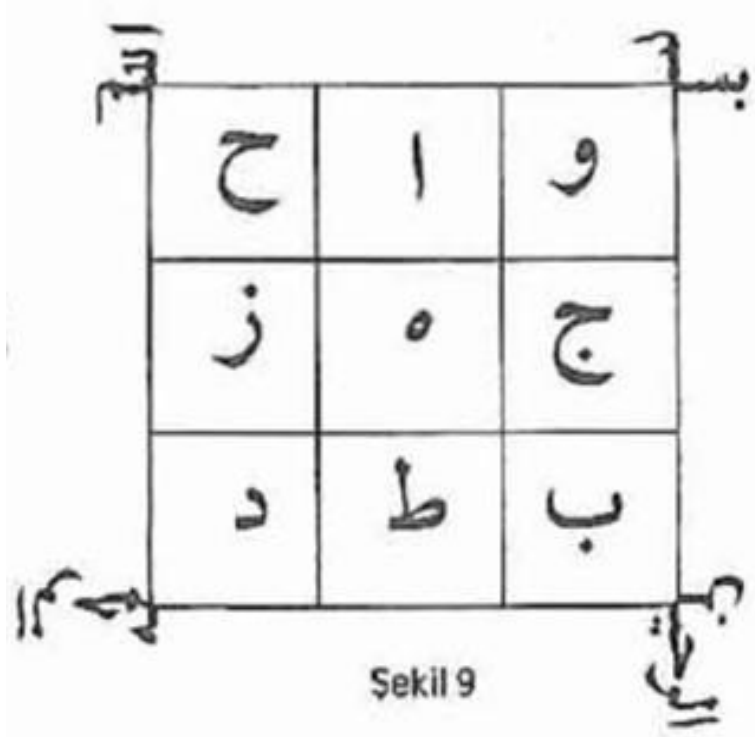
⁹² Pala, İskender, "Mühr-i Süleyman" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2006, C. 31, s. 524. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

kurulmaktadır. Zühal (ذ · ح · ه · ل · 30) Z 7 H 8 L 30 harflerinin ebced karşılıklarının toplamı 45 rakamını vermektedir. Bedûh harflerinin de sayısal değerinin karşılığı 45 rakamıdır. Astrolojiye göre Zühal yıldızı soğuk hızlı ve kuru bir gezegendir. Zühal yıldızıyla yapılan tılsım ateşli, iltihaplı ve ödemli hastalıkların tedavisinde kullanılırdı. Yukarıda saydıklarımızı özetlersek Bedûh vefki birçok amaç için kullanılmaktadır. İnsanlar arasında aşk, muhabbet ve sevgi bağı sağlanması, Bedûh'un kutsiyetinden dolayı kişinin üzerine büyü işlememesi ve yapılan büyüün bozulması, Hz. Âdem ve Havva'ya atfen evli çiftler arasında sevgi bağının kurulup kuvvetlendirilmesi, sebepsiz yere kalpte oluşan korkuyu gidermesi, çeşitli hastalıkların tedavisinde ve özellikle iltihap ve ateşli hastalıkların iyileştirilmesinde Bedûh ismi ve vefki bu gibi tılsımlarda kullanılmıştır.⁹³ (Şekil 9.1.3., 9.1.4.)

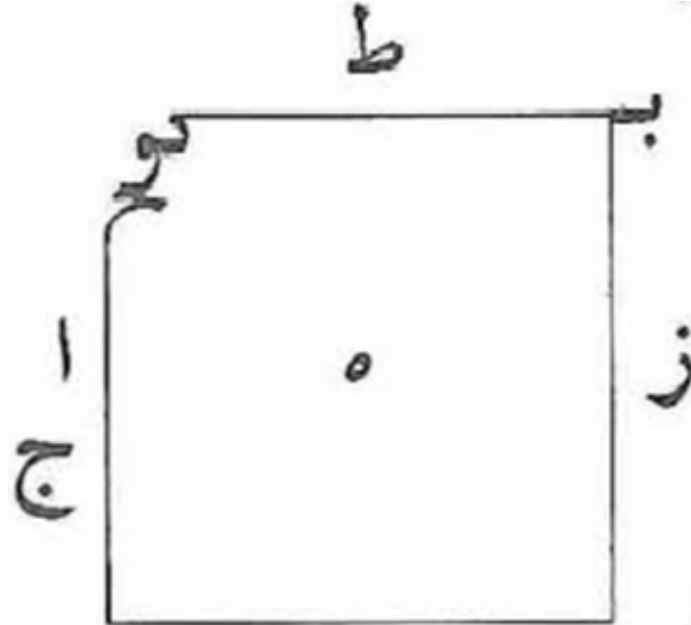

Şekil 9.1.1. Üçgen şeklinde hazırlanmış Bedûh vefk örneğinin çizimi (Kallek C., 1992, s. 337.)

⁹³ Kallek, Cengiz, "Bedûh" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1992, C. 5, s. 336-337. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Şekil 9.1.2. Besmele'li Bedûh vefki (Kallek C., 1992, s. 337.)

Şekil 9.1.3. Beduh adının yazıldığı vefk (Kallek C., 1992, s. 337.)

Şekil 9.1.4. Gömleğin arkasında üçgen vefklerin sıralandığı bant üzerinde görülen Bedûh vefklerine örnektir (Tezcan, H., 2011, s. 25.)

4.1.2. Mühr-i Süleyman

Tılsımlı gömlelerde Bedûh ismi kadar önemlilik arz eden bir diğer sembol Mühr-i Süleyman'dır. Hz. Süleyman peygambere atfedilen altı köşeli yıldızda ‘‘Mühr-i Süleyman’’ veya Süleyman’ın mührü anlamında ‘‘Hâtem-i Süleyman’’ denmektedir. Mühr-i Süleyman hakkında İslam literatürü dışındaki birçok din ve gelenekte Mühr-i Süleyman benzeri yıldız ve ona atfedilen güçler benzerlik arz etmektedir. Mühr-i Süleyman’ı İslam literatürü dışındaki kaynaklarla ilişkilendirmek yerine Mühr-i Süleyman’ın kökenini İslami kaynaklarda bulabiliriz. Böylece Tılsımlı gömlekler üzerinde büyük önem arz eden bu sembolü daha da anlamlandırmış olacağız.

Hz. Muhammed (AS) Bir hadisinde şöyle buyurdu; ‘‘Kıyametten önce yer altından elinde Süleyman’ın mührü ve Mûsâ’nın asası olduğu halde bir dâbbe çıkacak ve asasıyla Müslümanların yüzünü aydınlatacak, mührüyle kâfirlerin yüzünü mühürleyecektir.’’(Müsned, II, 259; İbn Mace, ‘‘Fiten’’,31)⁹⁴ Bu hadisten yola çıkarak Mühr-ü Süleyman’ı şöyle kaynaklandırabiliriz; Hadis’te Mühr-i Süleyman’la beraber Musa peygamberin asası aynı anda ve benzer güçte ifade olunmaktadır. Bu bakış açısıyla şu yorumu yapabiliriz; Kur’an’ı Kerim Bakara 2/248.⁹⁵ Ayette İsrail Oğullarına meleklerin taşıyıp koruduğu kutsal ahit sandığından bahsedip o sandığın içinde Allahtan huzur, güven, Musa ve Harun’un mirası olduğu bahsedilmektedir. Aynı surenin 251.⁹⁶ Ayetinde Allah Hz. Süleyman’ın babası Davud peygamberin savaşlardaki cesareti ve yiğitliğine karşı ona İsrail Oğulları üzerinde hükümlerlik ve bilgelik vermiştir. Kur’an’ın başka bir suresi olan Sad suresinin 30.⁹⁷ Ayetinde Davud peygambere Süleyman’ı varis ve evlat⁹⁸ olarak verdik ifadesi geçmektedir. Bu ayetleri toplu bir şekilde yorumlarsak; Musa ve Harun İsrail Oğullarının peygamberleri ve liderleridir. Musa ve Harun’un mirası ve kutsal ahit sandığı İsrail Oğullarının hükümdarı Davud peygambere geçmiştir, Davud peygamberden de Süleyman peygambere geçmiştir. Böylece Mühr-i Süleyman’ın kökeni olarak farklı dinlerde veya kültürlerden İslam kültürüne

⁹⁴ Pala, 2006, s. 525.

⁹⁵ Yıldırım, 2014, s 39.

⁹⁶ Yıldırım, 2014, s. 40.

⁹⁷ Yıldırım, 2014, s. 454.

⁹⁸ Ayrıca bakınız; ‘‘Süleyman Davud'a vâris oldu ve "Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar aşikâr lütuflardır." dedi. (Neml 27/16.) Yıldırım, 2014, s. 377.

geçmiştir yorumu yerine İslami kökeni olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü saydığımız bu peygamberler İslam dinine göre, İslam dininin peygamberleridir. İslam kendinden önceki bütün dinleri tek din olarak işaret ettiğinden o dinlerin peygamberleri de İslam dininin peygamberleridir. Tılsımlı gömleklerin üzerinde sıkça rastladığımız bu sembol dini literatürden de anlaşılacağı üzere hükümlerliliğin, düşmana karşı koruyucu gücün ve bilgeliğin sembolü olmuştur. Hurûfilik açısından altı köşeli Mühr-i Süleyman'ı değerlendirirsek Hurûfililiğin altı yön (ileri, geri, sağ, sol, üst, alt) ifade ettiğı cihan imparatorluğu ideali olan Osmanlı padişahlarının her yönü kapsamak düşüncesi çokta uzak olmamaktadır. Ya da insanın altı yüzündeki altı noktayı (alın, göz çukuru, burun, yanak, dudak ve çene) yansıtmaktadır. Tezimin Hurûfilik maddesinde uzunca işlediğim Hurûfililiğin insan yüzü telakkisiyle Mühr-i Süleyman telakkisi örtüşmektedir. Bir diğere yaklaşım da Kur'an'da dünyanın altı günde yaratıldığı⁹⁹ ve Mühr-i Süleyman'ın altı köşeli oluşuyla bağdaştırılabilir, Ayrıca Mühr-i Süleyman'ın bereketi sembolize ettiğine inanılmıştır¹⁰⁰. Kur'an'ı Kerim'de Süleyman peygamberden bahsedilirken onun gizemli güçlere hükmettiğı, hayvanların konuşmalarını anladığı, rüzgâr vasıtasıyla hareket edebildiğı gibi bilgiler verilmektedir.¹⁰¹ Ayrıca halk kültüründe üzerinde Mühr-i Süleyman'ın altı köşeli yıldızının nakş edilen yüzüğünün Hz. Âdem'e ait olduğu melek Cebrail tarafından Hz. Süleyman'a verildiğı, bu yıldızın da Allah'ın en büyük isimlerinin yazıldığı ve bu yüzük sayesinde her şeye hükmettiğı söylenmektedir.¹⁰²

Hükümlerlilik, görünen ve görünmeyen varlıklara hükmetmek, zenginlik, bereket, kalplere şifa gibi olguları sembolize eden Mühr-i Süleyman dünyayı yönetme emelleri olan Osmanlı padişahlarının tılsımlı gömleklerinde amacına uygun düşünceyle yapılmıştır.

⁹⁹ “Biz gökleri, yeri, ikisinin arasındaki bütün varlıkları altı günde yarattık da Bize en ufak bir yorgunluk dokunmadı.”(Kaf 50/3.) Yıldırım, İstanbul 2014, s. 517.

¹⁰⁰ Pala, 2006, s. 525.

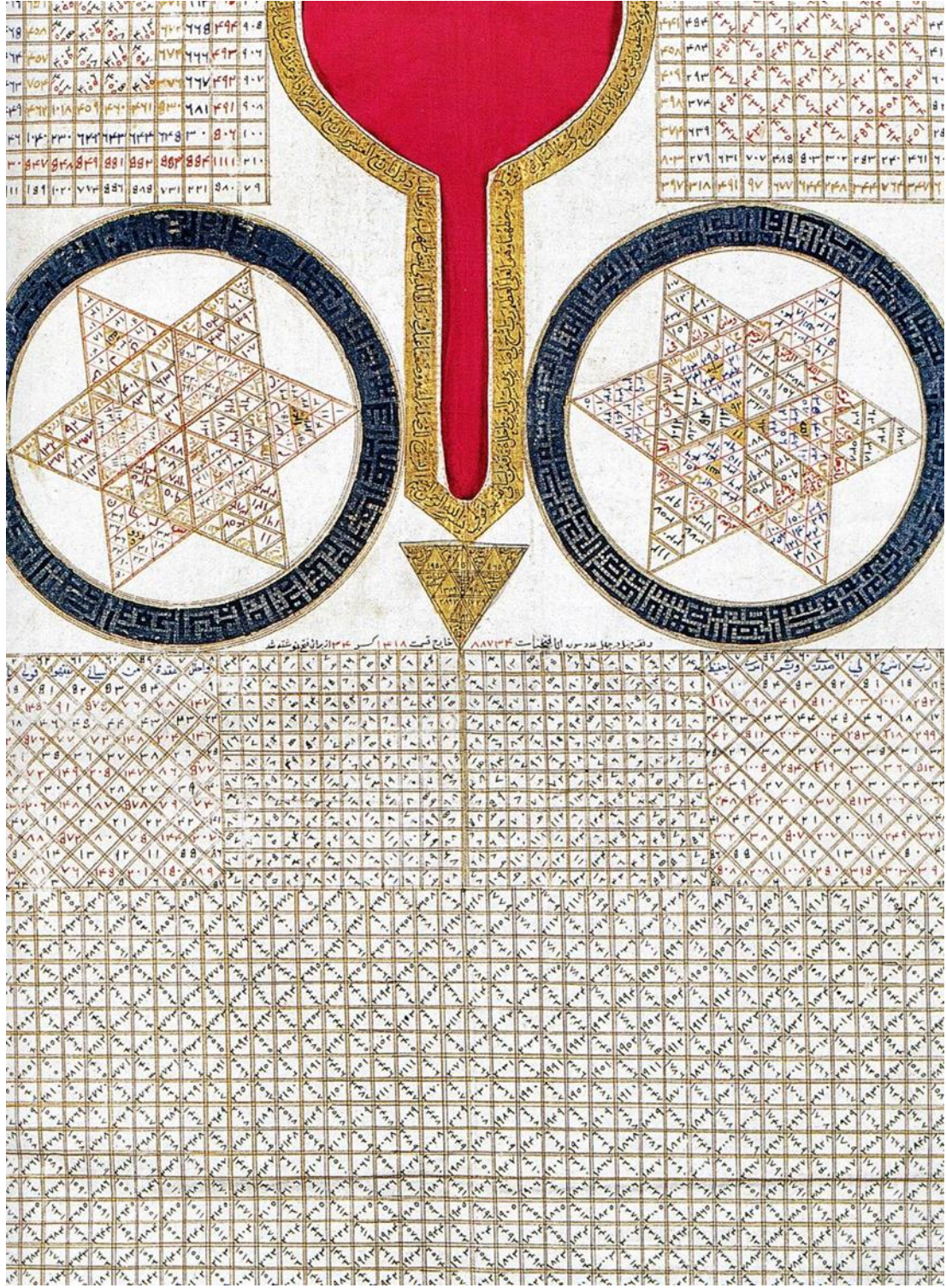
¹⁰¹ Neml Suresi 15-44 ayetleri arasında geçen bölüm Hz. Süleyman'ın gücünü anlatmaktadır. Yıldırım, 2014, s. 377-379.

¹⁰² Pala, 2006, s. 525.

Şekil 10. Barbaros Hayrettin Paşanın Sancağı; Sancağın ortasında Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar, Zülfikar'ın çevresinde yuvarlak içinde İslam'ın ilk halifeleri "Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'nin" adları yazmaktadır. Zülfikar'ın kabzasının sol tarafında "Pençe" şekli betimlenmiştir. Zülfikar'ın çatalı ağzında Mühr-i Süleyman bulunmaktadır. Sancağın üst kısmında Kur'an'dan bir ayet yer almaktadır. "Allah'tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer! Müminlere bunları müjdele!" (Saf 61/13.)¹⁰³ (Deniz Müzesi)

¹⁰³ Yıldırım, 2014, s. 551.

Şekil 10.1. Sultan II. Selim'e Mühr-i Süleyman betimli gömleğinden yakın ayrıntı (Tezcan, H., 2011, s. 51.)

Şekil 10.1.1. 16-17. yüzyıla ait Mühter-i Süleyman örnekli tılsımlı gömlek (Tezcan, H., 2011, s. 125.)

Osmanlı devletinin hükümdarı olan padişah aynı zamanda İslam milletlerinin de halifesi unvanını taşıyordu. Osmanlı padişahları hem bu unvanı taşımaları hem de İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed (AS)'a saygı ve sevgi duymaları onların giydikleri tılsımlı gömlekler üzerindeki şekillerde de hissedilmiş ve İslami gelenekte çok önemli bir yere sahip olan Nübüvvet Mührünün temsili gömleklerin üzerine yapılmıştır.

4.1.3. Nübüvvet Mührü

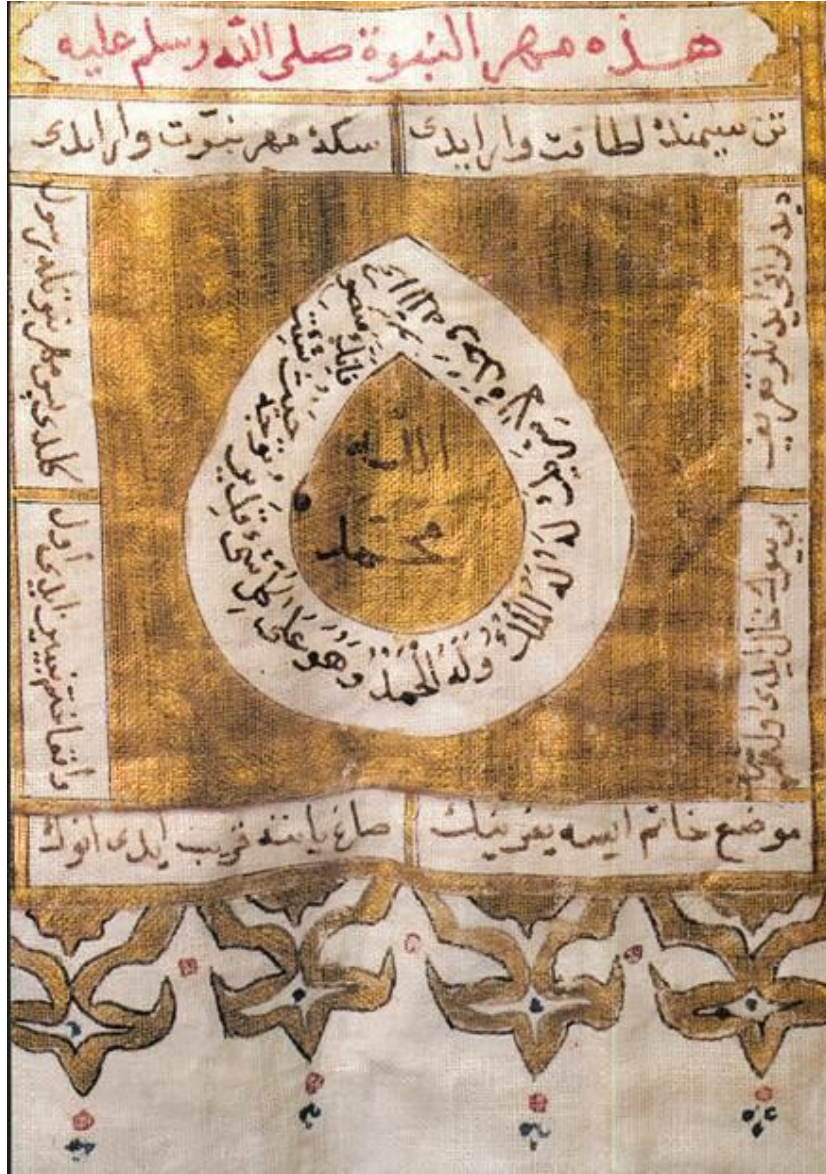
İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed'in (AS) iki kürek kemiği arasında var olduğuna inanılan ve peygamberlik alametlerinden biri olarak sayılan yumru şeklindeki ben'e nübüvvet mührü ya da Hatem-i Nübüvvet denmektedir. Hz. Muhammed (AS)'ın şekli şemailini anlatan ya da peygamberliğinin delillerini sıralayan eserlerde Hz. Muhammed (AS)'ın son peygamber olduğunun işaretlerinden biri olarak nübüvvet mühründen ya da diğer adı Hatem-i Nübüvvetten bahsedilir.¹⁰⁴ Arapça da hatem kelimesinin Türkçe anlamı mühür demektir. İslam düşüncesinde Hz. Muhammed (AS) İslam dininin peygamberi ve peygamberlerin de sonuncusudur. Kur'an'ı Kerim'de Hz. Muhammed (AS)'a atfen hatemü'n-nebiyyîn denilmesi (el-Ahzâb 33/40)¹⁰⁵ peygamberlerin sonuncusu denmesi kendinden önceki bütün peygamberleri tasdik eden ve peygamberlik müessesesini de sona erdiren anlamına gelmektedir. Topkapı Saray Müzesi padişah kıyafetleri (13/1396) no'lu gömlekte Hz. Muhammed (AS)'ın sırtındaki mührün resmedildiği geçmektedir.¹⁰⁶ Osmanlı padişahlarının dünya üzerindeki ilahi dinleri de düşünerek Hz. Muhammed (AS)'ın bu misyonuna gönderme yapmış olmaları muhtemeldir. Çünkü Osmanlı tebaasında birçok milletten ve dinden insanlar bulunmaktaydı. Padişahlar tebaasındaki insanlara kapsayıcı bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Osmanlının dünyayı yönetme siyaseti, İslami gelenekte Hz. Muhammed (AS)'ın sırtındaki mührün peygamberlik için meşruluk sayıldığı, padişahların İslam milletleri nazarında kendilerini peygamberin varisi ve meşru halifesi saymaları ve çok sevdikleri Hz. Muhammed (AS)'ın siyasetiyle kendi siyasetlerini aynı görmelerinden dolayı bu gibi nebevi sembolleri

¹⁰⁴ Sinanoğlu, Mustafa, "Nübüvvet Mührü" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2007, C. 33, s. 291. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

¹⁰⁵ Yıldırım, 2014, s. 422.

¹⁰⁶ Tezcan, 2011, s. 90-91.

kullanmışlardır. Bu semboller arasında Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izi kademi şerif ve Na'li-
i Şerif bulunmaktadır. (Şekil 11.)

Şekil 11. Nübüvvet Mührünün resmedildiği tılsımlı gömlekten ayrıntı, en üstte kırmızı yazıyla Bu (Hz. Muhammed (AS)'ın) nübüvvet mührü dua ve selam onun üzerine olsun yazmaktadır. (Tezcan, H., 2006, s. 120.)

4.1.4. Kadem-i Şerif

Kadem-i Şerif Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izidir. Osmanlı padişahları halife olduktan sonra fethettikleri çeşitli İslam ülkelerindeki kutsal emanetleri İstanbul'a getirtmişlerdir. Bu emanetlerden biri de Hz. Muhammed (AS)'ın taş üzerinde görülen ayak izleridir. İstanbul da Abdülhamit türbesinde, Topkapı Sarayı Müzesinde Hırka-i Saadet dairesinde Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izleri muhafaza edilmiştir. Osmanlı padişahları Hz. Muhammed (AS)'a sevgileri onun ayak izine hürmet etmelerine kadar gitmiştir.

İslam geleneğinde ayak izi mefhumu Kur'an'da geçmektedir. "Orada apaçık alametler ve deliller, İbrahim'in makamı vardır." (Al-i İmran 3/97)¹⁰⁷ Bu ayette Hz. İbrahim'in Kâbe'yi eski temelleri üzerine yeniden inşa ederken bastığı taşın üzerinde ayak izi çıkmıştır.¹⁰⁸ Buradan yola çıkarak İslam geleneğinde bazı peygamberlerin hatıralarının varlığından söz edebiliriz. Ve son peygamber olan Hz. Muhammed (AS)'ın de taş üzerinde ayak izlerinin bulunması bu geleneğin devamı niteliğindedir.

Osmanlı padişahlarından sultan I. Ahmet (1603 – 1617) Mısır'da Kayıtbay Türbesinde bulunan Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izlerini İstanbul'a getirtmiştir. Sultan I. Ahmet gördüğü rüya neticesinde ayak izini getirtmekten rahatsız olmuş, bir replikasını yaptırarak orijinal olan ayak izlerini Mısır'a geri göndermiştir.¹⁰⁹

Hz. Muhammed (AS)'a olan saygı ve sevgi Osmanlı telakkisinde âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (AS)'ın hatıraları önemli sayılmış ve o hatıralardan kalbi huzur beklenmiştir. Sultan I. Ahmet Kadem-i Şerif için şu dörtlüğü yazmıştır:

"N'ola tâcım gibi başımda götürsem dâim (Her zaman başımda taç gibi taşısam)

Kadem-i pâkini ol Hazret-i Şâh-ı Rusûl'ün (Peygamber (AS.)'in ayak resmini)

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidir (Gül yanaklı Peygamberimiz (AS)'in ayak izidir o)

¹⁰⁷ Yıldırım, 2014, s. 61.

¹⁰⁸ Bozkurt, Nebi, "Makam-ı İbrahim" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2003, C. 27, s. 412-413. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

¹⁰⁹ Bozkurt, Nebi, "Kadem-i Şerif" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2001, C. 24, s. 57. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Ahmeda durma yüzün sür kademine o gülün!’’ (Ahmed durma hemen yüzünü sür o gülün ayağına)’’¹¹⁰

Kudüs’te Mescid-i Aksa’daki miraca çıktığı kaya üzerinde Hz. Muhammed (AS)’a atfedilen ayak izi bulunmaktadır.¹¹¹ Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Padişah Elbiseleri bölümündeki gömlekte Hz. Muhammed (AS)’ın ayak izlerinin şekli vardır. (13/1178)¹¹² Gömlek üzerinde, bu ayak izi resminin bulunduğu yerde Hz. Muhammed (AS)’ın miraca çıkışını anlatan yazı da yer alır.¹¹³ Bu bilgilerden yola çıkarak Osmanlı padişahlarının Hz. Muhammed (AS)’a büyük muhabbet duydukları, İslam tarihi için çok önemli olan miraç (Hz. Muhammed (AS)’ın göğe yükselmesi) olayı ile ilişkilendirerek gömleğe büyük kutsallık katmak istemeleri anlaşılabilir. (Şekil 12., 12.1., 12.1.1.)

¹¹⁰ Bozkurt, 2001 s. 57.

<http://www.tarihtenotlar.com/medeniyetler-tarihi/turk-tarihi/osmanli-padisahlarinin-resulullah-sevgisi/>

¹¹¹ Bozkurt, 2001 s. 57.

¹¹² Tezcan, 2011, s. 94 – 95.

¹¹³ Tezcan, 2011, s. 94 – 95.

Şekil 12. Hz. Muhammed (AS)'ın ayak izlerinin resmedildiği tılsımlı gömlek, ayak izi gömleğin ön sağ kol altındadır (Tezcan H., 2011, s. 95.)

Şekil 12.1. Hz. Muhammed (AS)'ın tılsımlı gömlek üzerindeki ayak izi resmi (Tezcan, H., 2011, s. 96.)

Şekil 12.1.1. Kadem-i Şerif Levha; Levhanın en üst tarafında Besmele, altında Hz. Muhammed (AS)'ın peygamberliğini anlatan Kur'an'dan ayetler yazmaktadır. Ayak izinin parmak altında Mühr-i Süleyman resmedilmiş, Mühr-i Süleyman yıldızının köşelerinde Ebu Bekir, Hüseyin, Hasan, Ali, Osman ve Ömer yazmaktadır. Ayak izinin topuk tarafında, yuvarlak şeklin çevresinde dört büyük melek Cebrail, İsrail, Azrail, Mikail adları ve yuvarlağın içindeki karede Hz. Muhammed (AS)'ı öven şiir yer almaktadır. Ayak izinin parmakların sağında Kabe tasviri, solunda Hz. Muhammed (AS)'ın kabrinin bulunduğu Mescid-i Nebevî tasvir edilmiştir. Kâbe tasvirinin üstünde Allah, Mescidi Nebevinin üstünde ise Muhammed (AS)'ın adları bulunmaktadır. H.1264 (M.1848) ait bu tablo Osmanlı-İslam kültürünün kutsallarını bir arada barındırması bakımından önemli bir örnektir. Bu levhada yazılan ve resmedilen kutsallar, tılsımlı gömleklerin bazılarında tılsım(korunma) amacıyla kullanılmıştır.¹¹⁴

4.1.5. Na'l-i Şerif

Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesinde Hz. Muhammed (AS)'a izafe edilen sandalet bulunmaktadır. (21/518)¹¹⁵ Osmanlı'nın Hz. Muhammed (AS)'a duyduğu saygı ve sevgi, O'nun ardında bıraktığı veya ona atfedilen emanetleri muhafaza ettirmiştir. Osmanlılar Hz. Muhammed (AS)'ın bu emanetleri sayesinde her türlü kötülükten koruduğuna inanmışlardır. Topkapı Sarayı Müzesi padişah elbiselerin de muhafaza edilen bir gömlekte (13/948)¹¹⁶ Hz. Muhammed (AS)'ın Na'l-i Şeriflerinin gömleğin göğüs hizasında çizildiği görülmektedir. Bu çizimden de anlaşılacağı üzere saygının yanında kalp huzuru, iç ferahlık arzu edilmektedir. (Şekil 13.)

¹¹⁴ <http://www.ozbilenlermuzayede.com/muzayedeler-detay-alt.aspx?ID=998>

¹¹⁵ Bozkurt, Nebi, "Na'l Şerif" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2006, C. 36, s. 347. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

¹¹⁶ Tezcan, 2011, s. 98 – 99.

Şekil 13. Hz. Muhammed (AS)'ın göğüs kapama hizasında resmedilmiş sandalet resmi (Tezcan, H., 2011, s. 99.)

4.1.6. Zülfikar

Resulü Ekrem'in Hz. Ali'ye hediye ettiği çift çatal ağızlı kılıcın adıdır. Hz. Ali'nin Uhud savaşında gösterdiği yiğitlikten sonra Hz. Muhammed (AS)'ın “Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ zülfikar” (Ali'den başka yiğit yoktur, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur) cümlesini söylediği rivayet edilir.¹¹⁷ Bu hadisten anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar kutsal bir havaya bürünmüştür. Hz. Ali'den sonra Zülfikar kılıcı Ali'nin evlatlarına, evlatlarından da torunlarına geçmiştir. İktidar, güç, kuvvet ve Hz. Ali'nin kutsal şahsiyeti gölgesinde sembolleşen Zülfikar'ın birçok yorumlar getirilerek Ali'nin halifeliğini meşru işaretlerinden biri olduğuna inanılmış, İslam toplumunda gerek Şii gerek Sünni kesimler tarafından kullanılmıştır. Sünni kaynaklarda geçmemesine rağmen Şii kaynaklara göre Zülfikar kılıcı Hz. Musa'nın mirasının melekler tarafından korunup, taşındığı kutsal Ahit sandığı Hz. Âdem tarafından cennetten

¹¹⁷ Öz, Mustafa, ‘Zülfikar’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2013, C. 44, s. 553. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

çıkarılmıştır.¹¹⁸ Bu telakki daha önce geçen Mühr-i Süleyman'ın kökeni ile Zülfikar'ın kökeninin bağlantılı olduğu fikrini doğurmaktadır. Osmanlı padişahları için hazırlanan tılsımlı gömleklerin üzerinde Zülfikar kılıcı çeşitli şekillerde resmedilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi padişah elbiselerinde muhafaza edilen III. Murat'a ait gömlekte (13/1135)¹¹⁹ Zülfikar resmi Hz. Muhammed (AS)'ın Hz. Ali için söylediği rivayet edilen övücü sözlerle birlikte kullanılmıştır. Yine Topkapı Sarayı Müzesi padişah elbiselerinde muhafaza edilen bir başka gömleğin (13/1146)¹²⁰ arkasında Allah, Muhammed, Ali ve Ali isminin son harfi olan y Zülfikar şeklinde yazılmıştır. Zülfikar kılıcını kutsallaştırıp onun yiğitlik, siyasi meşruiyet gibi olgulara simge oluşturduğunu düşünebiliriz.

Şekil 14'te Hz. Ali kılıcı Zülfikar'la cinleri öldürmesi konu edilmiştir. 1568 tarihli bu minyatürde Zülfikar kılıcının gücü Hz. Ali'nin şahsiyetinde cinlere de etki ettiği anlatılmaktadır. Şekil 14.1.'de Sultan III. Murat'a ait gömlekte Zülfikar kılıcı resmedilmiş, ayrıca Hz. Muhammed (AS)'ın Hz. Ali ve Zülfikar'a övücü sözü yazılmıştır. Aynı dönemde farklı devletlerde (Tılsımlı gömlek: Osmanlı devleti, Minyatür: İran-Safevi devleti) yapılan bu iki yapıt İslam dünyasının Hz. Ali ve Zülfikar'a bakış açısı için önemlidir. Osmanlı-İran savaşları ve bu iki devletin farklı mezheplerden oluşları, Hz. Ali ve Zülfikar'a bakış açılarını değiştirmemiş, onların kutsallığına inanmışlardır. Osmanlı padişahlarının siyasetleri kutsal imgelerde mezhep ayrımcılığına gitmemiş bilakis İslam dininin hangi mezhebenden olursa olsun kutsallara sahip çıkıp inanmışlardır.

Osmanlı askeri gücünü oluşturan yeniçeri ocağının Hz. Ali ve Zülfikar'a büyük saygıları bulunmaktaydı. Bu saygı yeniçeri ocağındaki askerlerin Bektaşî tarikatına mensup olmalarından gelmekte idi. Yeniçerilerin sancaklarında Zülfikar kılıcı motifi bulunmakta idi. Hz. Muhammed (AS)'ın Hz. Ali'ye Zülfikar kılıcı hediye etmesi ve beline bağlaması Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren geleneğinde olan kılıç kuşanma merasimine ilham oluşturmuştur.¹²¹ (Şekil 14., 14.1., 14.1.1., 14.1.2., 15.)

¹¹⁸ Sarıkaya, Y. Meliha, Türk Edebiyatında "Zülfikar" Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2013, C. 44, s. 556. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

¹¹⁹ Tezcan, 2011, s. 54 -55.

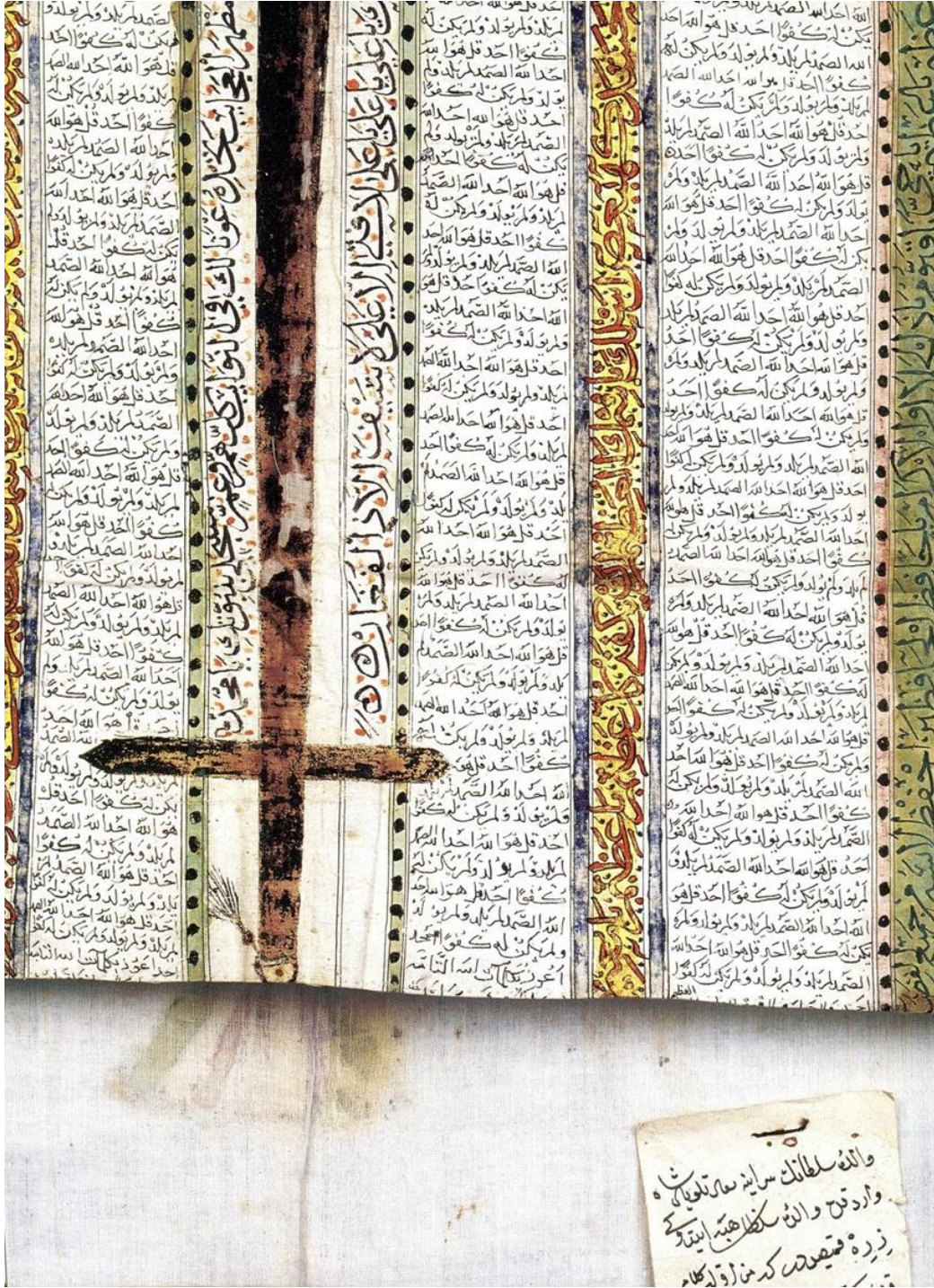
¹²⁰ Tezcan, 2011, s. 112 -113.

¹²¹ Sarıkaya, 2013, s. 556.

Şekil 14. Hz. Ali'nin kılıcı Zulfikar'la cinleri öldürmesini anlatan minyatur (Ahsan-ol-Kobar, Golestan Palace, 1568)¹²²

¹²² http://en.wikipedia.org/wiki/File:Imam_Ali_and_the_Jinn.jpg

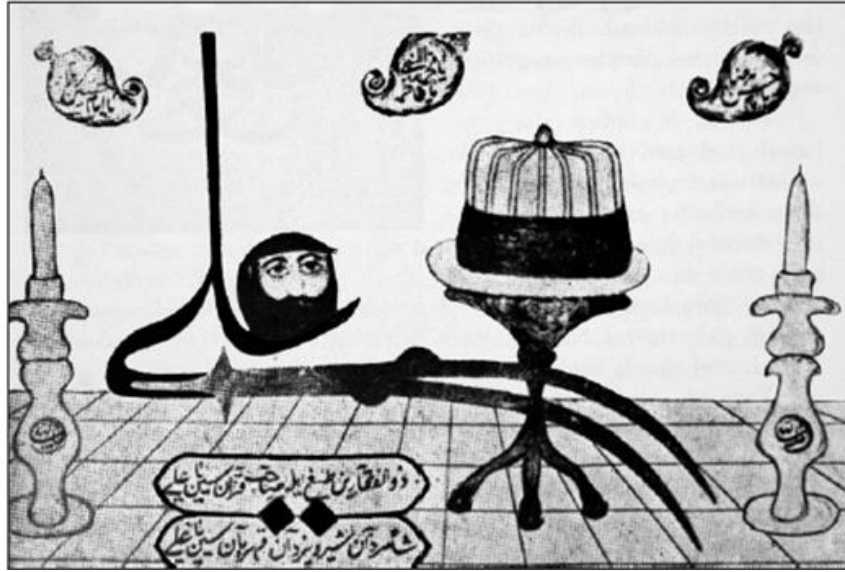
Şekil 14.1. Sultan III. Murat'a ait tılsımlı gömlekten ayrıntı; Zülfikar kılıcının kabzası (Tezcan, H., 2011, s. 56.) Gömleğin üzerinde La feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikar "Ali'den başka yiğit yoktur, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur" sözü yazmaktadır.

Şekil 14.1.1. 19. yüzyıla ait tılsımlı gömlek, gömleğin arka tarafında kürek kemikleri hizasında Zülfikar kılıcı resmedilmiştir (Tezcan, H., 2011, s. 103.)

Şekil 14.1.2. Allah, Muhammed, Ali şeklinde yazılan Ali adının son harfi ‘y’ nin Zülfikar şeklinde resmedildiği tılsımlı gömlek (Tezcan, H., 2011, s. 112.)

Şekil 15. Ali adının harfleri şekilli yazımı; Bektaşî tacı, Ayn harfi çehre ve son harf ‘y’ Zülfikar şeklinde resmedildiği çizim (Sarıkaya, Y. Meliha, ‘ Türk Edebiyatı, Zülfikar’ Mad. İstanbul 2013, C. 2013, s. 555. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

5. TILSIMLI GÖMLEKLER ÜZERİNDEKİ AYETLER, HADİSLER VE DUALAR

5.1. Ayetler ve Sureler

Tılsımlı gömleklerin olmazsa olmazı ayet ve sureler gömleklerin üzerinde bolca bulunmaktadır. Surelerin ve ayetlerin fazlalığından dolayı her bir sure ve ayeti tek tek açıklamak yerine genel bir bakış açısı ile baktım. Sureler ihtiyaca göre anlamlarının verdiği maksattan yola çıkarak veya te'vil metodu dediğimiz bâtinî yorumlarla yani anlamlarından farklı yorumlara çekilmiş ayet ve sureleri padişahın muradına uygun olarak yazılırdı. Tılsımlı gömlekler için en önemli unsur gömleklerin üzerinde bulunan vefklerin sembollerin, şekillerin kökeninin belirlenip çözümlenmesidir. Tılsımlı gömlekler üzerinde en çok Bakara Suresi Âyetü'l-Kürsî (2/255)¹²³ Fetih Suresi (48.),¹²⁴ Nasr Suresi (110.),¹²⁵ İhlas (112.),¹²⁶ Felak (113.),¹²⁷ Nas(114)¹²⁸ sureleri geçmektedir. Tılsımlı gömleklerin amacı kişiye iyilik, mutluluk, sağlık ve giyenlerin padişah olmasından dolayı savaşlarda muzafferiyet kazanılması murat edilmiştir.

5.2. Dualar

5.2.1. Cevşen

Cevşen Şii geleneğinde Hz. Muhammed (AS)'a Uhud savaşında Müslümanların yenilmek üzere olduğu sırada Cebrail (AS)'ın Hz. Muhammed (AS)'a okuyarak naklettiği Allah'ın isimlerinin geçtiği duaya denir. Cevşen sözlük anlamı itibariyle zırhlı savaş elbisesi anlamına gelmektedir. Cevşen'i okuyan veyahut da yazılı şekilde üzerinde taşıyan kişinin beladan, musibetten, hastalıktan korunduğuna inanılır. Kalbi ferahlama ve Allah'ın bütün dilekleri Cevşen'in yüzü suyu hürmetine kabul ettiğine inanılırdı. Cevşen'i okuyanın çeşitli sevaplar aldığı ölen bir kimsenin kefeninin üzerine Cevşen duası yazarak gömüldüğünde kabir azabına uğramayacağı düşünülürdü. Cevşen'in sevabının çokluğu ile alakalı birçok

¹²³ Yıldırım, 2014, s. 41. Tezcan, 2011. s. 112.

¹²⁴ Yıldırım, 2014, s. 510-514. Tezcan, 2011. s. 128.

¹²⁵ Yıldırım, 2014, s. 603. Tezcan, 2011. s. 74.

¹²⁶ Yıldırım, 2014, s. 604. Tezcan, 2011. s. 46.

¹²⁷ Yıldırım, 2014, s. 604. Tezcan, 2011. s. 94.

¹²⁸ Yıldırım, 2014, s. 604. Tezcan, 2011. s. 90.

söylev bulunmaktadır. Cevşen duasının kökeni Şia geleneğidir. Şia geleneğinde olmasının sebebi Hz. Ali'nin evlatları tarafından birbirlerine nakil edildiğinden dolayı Şii inancına mensup insanlar tarafından daha çok benimsenmiş olmasıdır.¹²⁹ (Şekil 16., 16.1.,)

Şekil 16. “Cevşen duasının yazılı olduğu gömleğin önü” (Tezcan, H., 2011, s. 111.)

¹²⁹ Toprak, Mehmet, ‘‘Cevşen’’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1993, C. 7, s. 462-463. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Şekil 16.1. Cevşen duasının yazılı olduğu gömleğin arkası (Tezcan, H., 2011, s. 111.)

5.2.2. Esmâ-i Hüsnâ

Allah'ın 99 ismi terkibine Esmâ-i Hüsnâ denir. Gömleklerin hepsinde Esmâ-i Hüsnâ'dan isimler bulunmaktadır. İslam inancına göre her şeyi yoktan var eden Allah sonsuz tasarruf sahibidir. Allah'ın isim ve sıfatları bağışlayan rızıklandırıcı anlamlara gelmektedir. Müslümanlar yaşamlarında ihtiyaç duydukları korunma, rızıklanma ve bağışlanma gibi dileklerini Allah'ın isimleriyle istemişlerdir. Bundan dolayı tılsımlı gömleklerde Esmâ-i Hüsnâ'nın gücüne inanılarak bu isimler kullanılmıştır. (Şekil 17.)

Şekil 17. Esmâ-i Hüsnâ'nın yazılı olduğu bir gömlek örneği (Tezcan, H., 2011, s. 119.)

6. SONUÇ

Tılsımlı gömlekler; tarih, kültür, inanç, sanat ve edebiyat tarihimizin gizemlerini barındıran birer tarihi vesikadır. Topkapı Sarayı Müzesinde bir koleksiyon oluşturan bu gömlekler esrarını günümüze kadar korumuştur. Bu gizemin nereden geldiği konusunda gerçekçi bir çözüm ortaya konamamıştır. İslam tarihinde tılsım gibi ezoterik yapıları en iyi sistemleştiren ‘‘Hurûflik’’ akımıdır. Gömlekleri Hurûfi bakış açısıyla incelediğimizde gömleklerin üzerinde açık bir şekilde izlerini görürüz.

İran ve Orta Asya coğrafyasında çeşitli zulüm ve engellemelere karşı koyamayan ‘‘Hurûflik’’, Anadolu topraklarında ve tasavvuf dergâhlarında nefes alıp, hayat bulmuş, Osmanlı sarayına kadar ulaşmıştır. Yaratılan kâinatı; semboller, harfler, sayılar ve noktalarla yorumlayan ‘‘Hurûfliğin’’ açık ve büyük etkisi gömleklerde üzerinde görülmektedir.

Tılsımlı gömleklerin üzerinde, anlam yüklenen birçok şekil ve sembol bulunmaktadır. ‘‘Mühr-i Süleyman’’ bu şekillerin en dikkat çekici olanlarından biridir. ‘‘Mühr-i Süleyman’’ için Yahudi kaynağıdır demek yerine İslam literatüründeki ‘‘Mühr-i Süleyman’’ ifadeleri, tılsımları daha doğru şekilde anlamamızı sağlayacağı kanısındayım.

Diğer önemli şekil ve sembollerden biri olan ve hakkında detaylı kaynak bulunmayan çizgisel şekiller ile ifade edilmiş, adı gibi esrarlı ‘‘Bedûh’’ ve Bedûh’un Vefk’ini açıklamaya gayret ettim. ‘‘Bedûh’’ hakkında bildiğimiz bilgiler çok kısıtlı ve azdır. Ayrıca farklı rivayetlere dayanan haberler de çeşitli çelişkilere sebebiyet vermektedir. Bütün bu çelişkiler ayıklandığında ‘‘Bedûh’’ için ortaya çıkan bilgi şudur; Tanrısallık yakıştırmaları İslam dininde büyük günah olduğundan, ‘‘Bedûh’’ melek şeklinde ifade olunmuştur. Lakin ‘‘Bedûh’’a yüklenen anlam ve görevler onu yarı tanrısallık ve gizemli bir varlık haline getirmiştir.

Gömlekler; Hurûflik bakış açısıyla okunup incelendiğinde, gömleği giyen kişinin yaşam sorunlarına çare olması amacıyla yapıldığı görülmektedir. Tılsımlı gömlekler; Tanrıya olan yakarışların, korkuların, üzüntülerin, arzu ve isteklerin çeşitli kutsallar kullanılarak dile getirilen dileklerin bir yansımasıdır.

7. UYGULAMALAR

7.1. Dijital Baskı Uygulamaları

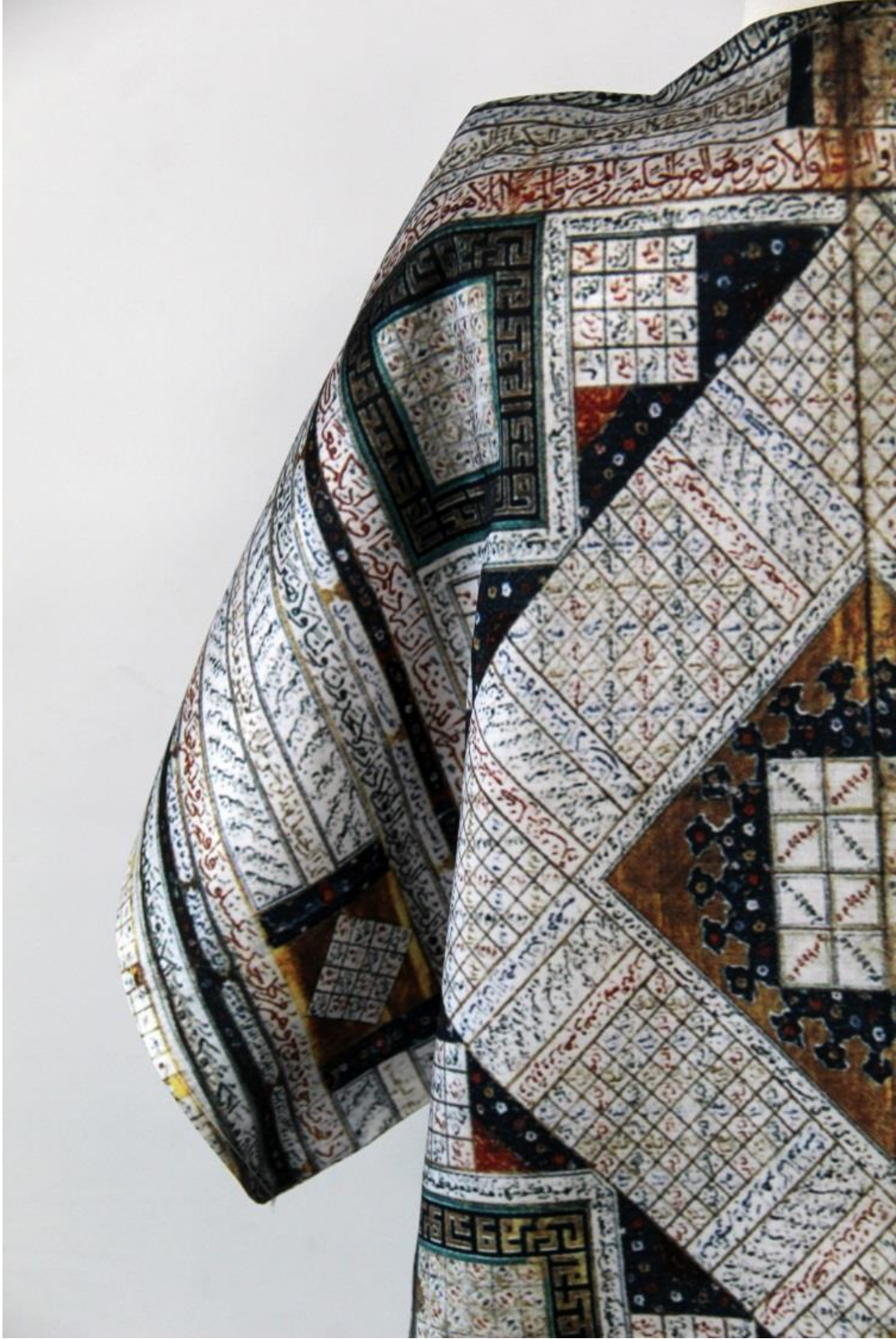
Şekil 18. Mihrab, ön

Şekil 18.1. Mihrab, ön ayrıntı

Şekil 18.1.1. Mihrab, arka

Şekil 18.1.2. Mihrab, arka ayrıntı -1-

Şekil 18.1.3. Mihrab arka, ayrıntı -2-

Şekil 19. Cengaver, ön

Şekil 19.1. Cengaver, ön ayrıntı -1-

Şekil 19.1.1. Cengaver, ön ayrıntı -2-

Şekil 20. Bektaşî, ön

Şekil 20.1. Bektaşî, ön ayrıntı

Şekil 20.1.1. Bektaşî, arka

Şekil 20.1.2. Bektaşî, arka ayrıntı -1-

Şekil 20.1.3. Bektaşî, arka ayrıntı -2-

7.2. 3D Uygulamaları

Şekil 21. Besmele’li, profil

Şekil 21.1. Besmele'li, ön

Şekil 21.1.1. Besmele'li, arka

Şekil 22. Ali, profil

Şekil 22.1. Ali, ön

Şekil 22.1.1. Ali, arka

Şekil 23. Zulfikar, profil

Şekil 23.1. Zülfikar, ön

Şekil 23.1.1. Zülfikar, arka

Şekil 24. Eşkal-i Ali, profil

Şekil 24.1. Eşkal-i Ali, ön

Şekil 24.1.1. Eşkal-i Ali, arka

Şekil 25. Vefkli gömlek, profil

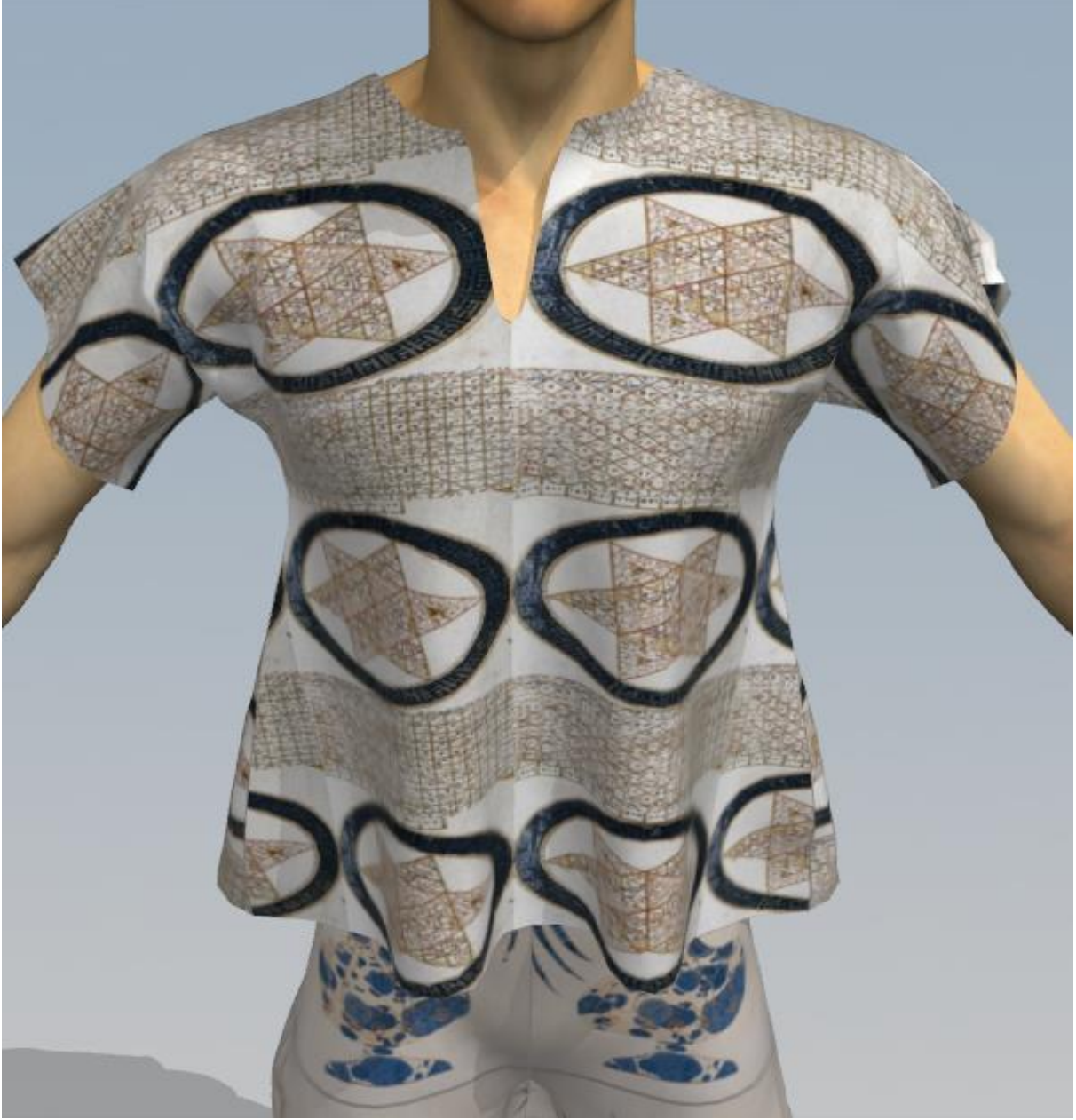
Şekil 25.1. Vefkli gömlek, ön

Şekil 25.1.1. Vefkli gömlek, arka

Şekil 26. Sultan Selim'in Mühr-i Süleyman'ı, profil

Şekil 26.1. Sultan Selim'in Mühr-i Süleyman'ı, ön

Şekil 26.1.1. Sultan Selim'in Mühr-i Süleyman'ı, arka

Şekil 27. Savaşa giden şehzade, profil

Şekil 27.1. Savaşa giden şehzade, ön

Şekil 27.1.1. Savaşa giden şehzade, arka

Şekil 28. Mora'lı Hasan Paşa, profil

Şekil 28.1. Mora'lı Hasan Paşa, ön

Şekil 28.1.1. Mora'lı Hasan Paşa, arka

Şekil 29. Fethun karib, profil

Şekil 29.1. Fethun karib, ön

Şekil 29.1.1. Fethun karib, arka

Şekil 30. Mühr-i Süleyman ve Allah, profil

Şekil 30.1. Mühr-i Süleyman ve Allah, ön

Şekil 30.1.1. Mühr-i Süleyman ve Allah, arka

Şekil 31. Vech-i hurûf, profil

Şekil 31.1. Vech-i hurûf, ön

Şekil 31.1.1. Vech-i hurûf, arka

Şekil 32. Cem Sultan, profil

Şekil 32.1. Cem Sultan, ön

Şekil 32.1.1. Cem Sultan, arka

8. KAYNAKÇA

AHMED 1988

ZEYNÜ'D- DİN AHMED BİN AHMED, ‘‘Sahih- i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi’’ Çev. Miras, Kamil, Ankara 1972. (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları)

AKSEL 1967

AKSEL, Malik, Türklerde Dini Resimler, İstanbul 1967. (Elif Yayınları)

AYDIN 2004

AYDIN, Hilmi, Hırka-i saadet dairesi ve Mukaddes Emanetler, İstanbul 2004. (Kaynak Kültür Yayın Grubu)

AYTEKİN 2014

AYTEKİN, Fatih, ‘‘Tılsımlı Gömleklere Farklı Bir Bakış Açısı’’ İSTYAM 2013 Uluslararası Tarihi Yarımada Sempozyumu, Editör, Doç. Dr. Nazlı Ferah Akıncı, İstanbul 2014, s. 280-285.

BALLI 2013

BALLI, Hüseyin Hasan, Hurufiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurufi, İstanbul 2013. (Hikmetevi Yayınları)

CANAN 2012

CANAN, İbrahim, Kütüb- i Sitte, İstanbul 2012. (Akçağ Yayınları)

ÇAKAN 2011

ÇAKAN, Lütfi İsmail, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, İstanbul 2011. Şamil Yayıncılık

EN-NEVEVİ 2012

EN-NEVEVİ, Muhyiddin İmam, Sahih- i Müslim Şerhi el- Minhac, Çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul 2012. (Karınca Polen Yayınları)

ERDİ, YURTSEVER 2005

ERDİ, Seçkin, YURTSEVER, Serap Tuğba, Kaşgarlı Mahmud Divanü Lugati't-Türk, İstanbul 2005. (Kabalıcı Yayınevi)

GÖKYAY 2003

GÖKYAY, Orhan Şaik, "Tılsımlı Gömlekler" P dergisi, 29 (Bahar 2003) İstanbul 2003, s. 62-77.

GÖLPINARLI 1989

Gölpınarlı, Abdülbaki, Hurûfilik Metinleri Kataloğu, İstanbul 1989. (Türk Tarih Kurumu Basımevi)

HATHAWAY 1999.

HATHAWAY, J, "Unutulan ikon: Hz. Ali'nin Kılıcı Zülfikar'ın Osmanlı Türevi", Cogito, Osmanlılar özel sayısı, 19 (İstanbul 1999), s. 146-160. (Yapı Kredi Yayınları)

PERK 2010

PERK, Haluk, Osmanlı Tılsım Mühürleri Halûk Perk Koleksiyonu, İstanbul 2010. (Haluk Perk Müzesi)

PERK-PAKSOY 2011

PERK, Haluk- PAKSOY Günay İsmail, Duanın Duadaki Gizemi Şifalı Taslar Halûk Perk Koleksiyonu, İstanbul 2011. (Haluk Perk Müzesi)

TEZCAN 2006

TEZCAN, Hülya, Topkapı Sarayı'ndaki Şifalı Gömlekler, İstanbul 2006. (Timaş yayını/Bika Kültür Kitaplığı)

TEZCAN 2011

TEZCAN, Hülya, Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler, İstanbul 2011. (Timaş Yayınları)

YILDIRIM 2014

Yıldırım, Suat, Kur'an- ı Hakim ve Açıklamalı Meali, İstanbul 2014. (Define Yayınları)

USLUER 2009

USLUER, Fatih, Hurûflük İlk elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren, İstanbul 2009.
(Kabalıcı Yayınevi)

TÜRKİYE DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ (DİA) YARARLANILAN MADDELER

AKSU 1995

AKSU, Hüsamettin, “Fazlullah-ı Hurûfi” Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA),
İstanbul 1995, C. 12, s. 278-279. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

AKSU 1998

AKSU, Hüsamettin, “Hurûflük” Mad. İstanbul 1998, C. 18, s. 408-412. (Türkiye Diyanet
Vakfı Yayınları)

AYDÜZ 2006

AYDÜZ, Salim, “Müneccimbaşı” Mad. İstanbul 2006, C.32, s. 2-4. (Türkiye Diyanet Vakfı
Yayınları)

BOZKURT 2001

BOZKURT, Nebi, “Kadem-i Şerif” Mad. İstanbul 2001, C. 24, s.57-58. (Türkiye Diyanet
Vakfı Yayınları)

BOZKURT 2003

BOZKURT, Nebi, “Makam-ı İbrahim” Mad. İstanbul 2003, C. 27, s. 412-413. (Türkiye
Diyanet Vakfı Yayınları)

BOZKURT 2006

BOZKURT, Nebi, “Na’l Şerif” Mad. İstanbul 2006, C.36, s. 346-347.

ÇELEBİ 1997

ÇELEBİ, İlyas, “Havas İlimi” Mad. İstanbul 1997, C. 16, s. 517-521. (Türkiye Diyanet Vakfı
Yayınları)

ÇELEBİ 2008

ÇELEBİ, İlyas, ‘‘Rukye’’ Mad. İstanbul 2008, C. 35, s. 219-222. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

ÇELEBİ 2012

ÇELEBİ, İlyas, ‘‘Tılsım’’ Mad. İstanbul 2012, C. 41, s. 91-94. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

ÇELEBİ 2012

ÇELEBİ, İlyas, ‘‘Vefk’’ Mad. İstanbul 2012, C. 42 s. 605-607. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

EROĞLU 1997

EROĞLU, Muhammet, ‘‘Havvâss’ül-Kur’ân’’ Mad. İstanbul 1997, C.16, s. 522-523. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

DEMİRCİ 1997

DEMİRCİ, Kürşat, ‘‘Hârût ve Mârût’’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 1997, C. 16, s. 262-264. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

DEMİRCİ 2006

DEMİRCİ, Kürşat, ‘‘Muska’’ Mad. İstanbul 2006, C. 31, s. 265-267.

FEHD 2000

FEHD, Tevfik, ‘‘İlmi Ahkam-ı Nücum’’ Mad. İstanbul 2000, C. 22, s.124-126. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

KALLEK 1992

KALLEK, Cengiz, ‘‘Bedûh’’ Mad. İstanbul 1992, C. 5, s. 336-337. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

ÖZ 2013

ÖZ, Mustafa, ‘‘Zülfikar’’ Mad. İstanbul 2013, C. 44, s. 553-554. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

PALA 2006

PALA, İskender, ‘‘Müher-i Süleyman’’ Mad. İstanbul 2006, C. 31, s. 524-526. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

SARIKAYA

Sarıkaya, Y. Meliha, ‘‘ Türk Edebiyatı, Zülfikar’’ Mad. İstanbul 2013, C. 2013, s. 555. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

SİNANOĞLU 2007

SİNANOĞLU, Mustafa, ‘‘Nübüvvet Mührü’’ Mad. İstanbul 2007, C. 33, s. 291-293. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

ŞENER 1995

ŞENER, İbrahim, H., ‘‘Eşref-i Saat’’ Mad. İstanbul 1995, C. 11, s. 476-477. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

TANYU 1992

TANYU, Hikmet, ‘‘Büyü’’ Mad. İstanbul 1992, C. 6, s. 501-506. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

TOPALOĞLU 1995

TOPALĞLU, Bekir, ‘‘Esmâ-i Hüsnâ’’ Mad. İstanbul 1995, C. 11, s. 404-418. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

TOPDEMİR 2010

TOPDEMİR, Gazi Hüseyin, ‘‘Takıyyüddin er-Râsîd’’ Mad. İstanbul 2010, C. 39, s. 454-456. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

TOPRAK 1993

TOPRAK, Mehmet, ‘‘Cevşen’’ Mad. İstanbul 1993, C. 7, s. 462-464. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

ULUDAĞ 1992

ULUDAĞ, Süleyman, ‘‘Bâtın İlmi’’ Mad. İstanbul, C. 5, s. 188-189. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

UNAT 2013

Unat, Yavuz, ‘‘Yıldız’’ Mad. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul 2013, C. 43. s. 534-538. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

YERİNDE 2010

YERİNDE, Adem, ‘‘Şifa’’ Mad. İstanbul 2010, C.39, s. 129-131. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

YURDAGÜR 1993

YURDAGÜR, Metin, ‘‘Cefr’’ Mad. İstanbul 1993, C. 7, s. 215-218. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

İNTERNET

www.astrolojiokulu.com/makale.php?MID=3024 (09.12.2014)

<http://blog.milliyet.com.tr/barbaros-hayrettin-pasa-sancagi/Blog/?BlogNo=399757>
(05.01.2015)

www.buyu.net (10.12.2014)

<http://ctle.pau.edu.tr/osmtr/index.php> (13.12.2014)

<http://www.edirnehaber.org/yazar/902/w6-fatih-doneminde-edirne-yakilan-hurufiler.html>
(13.12.2014)
+ (05.01.2015)

http://www.erimsever.com/HzMevlana_Miniyatur.htm (05.01.2015)

<http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/ilim-sehrinin-kapisi-hz-ali-r-a/6072> (16.12.2014)

<http://www.hadisler.com/yazdir.asp?id=583> (26.12.2014)

<http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/140.html> (12.12.2014)

http://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/110ayet_isiginda_imam_ali/icindekiler.htm
(21.12.2014)

www.islamforumlar.net (20.12.2014)

<http://islamqa.info/tr/3476> (19.12.2014)

<http://www.lahutiye.com/> (28.11.2014)

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/sozluk/osmanlica-sozluk-v.html> (13.12.2014)

<http://www.ozbilenlermuzayede.com/muzayedeler-detay-alt.aspx?ID=998> (05.01.2015)

<http://www.sahihhadisler.com/?pid=p&id=3343> (18.12.2014)

<http://www.tarihtennotlar.com/medeniyetler-tarihi/turk-tarihi/osmanli-padisahlarinin-resulullah-sevgisi/> (23.10.2014)

<http://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/34?page=34> (05.01.2015)

<http://usturlab.net/osmanlinin-bahtsiz-alimi-takiyuddin/> (14.11.2014)

9.ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulunu mahalle mektebinde tamamladı. Çivizâde Kur'an Kursunda hafızlığını tamamladı. 2000 yılında İstanbul İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Borancik Antik İpek'te üretim ve işletme müdürü olarak çalıştı. 2003 yılında Suriye Dimeşk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde Arapça hazırlık dersleri gördü. Türkiye'ye 2003 yılında döndü. 2005 yılına kadar Borancik antikte çalıştı. 2005 yılında Suudi Arabistan Uluslararası Medine İslam Üniversitesi Arap Dili Ve Edebiyatı hazırlık bölümüne burslu olarak davet edildi. 2006 yılında Türkiye'ye dönüş yaptı. Aynı yıl Arnas Butik ve Antikte İşletmeci olarak çalıştı. 2008 yılında Tekstil firması açmak amacıyla Mısır İskenderiye'de fizibilite çalışmalarında bulundu. Türkiye dönüşü kendi atölyesini açtı ve çeşitli firmalarda takı tasarımcılığı, stilistik, modelistik ve üretim müdürlüğü görevlerinde bulundu. 2011 yılında Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü Kadın Giyim Modelistliğinden mezun oldu. 2012 yılında 3D Akademi, Maya programında Modelleme ve Animasyon eğitimini tamamladı. Aynı yıl M6 Film Production'da TRT çocuk için hazırlanan 4x4'lü çizgi filmin de junior animatör olarak çalıştı. 2013 yılında Anadolu Üniversitesi AÖF İşletme bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Haliç Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarım Bölümünde yüksek lisansa başladı. 2014 yılında Beşiktaş Halk Eğitimi Merkezinde Kadın Giyim Modelistliği hocalığı yaptı. Aynı yıl Tematek Tekstil Teknolojilerinde, Desingcad modelistik programı eğitmenliği ve programın ARGE'sinde çalıştı. 2014 yılında Haliç Üniversitesi Tekstil ve Moda Bölümün de Drapaj dersleri verdi. Halen aynı üniversitede akademisyenlik görevine devam etmektedir. Çeşitli firmalara modelistik, kalıp, 3D tasarım konularında danışmanlık hizmeti vermektedir. 3D boyutlu tasarım, Origami tekniğiyle drapaj, İslam sanatı ve tarihi üzerine çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır.